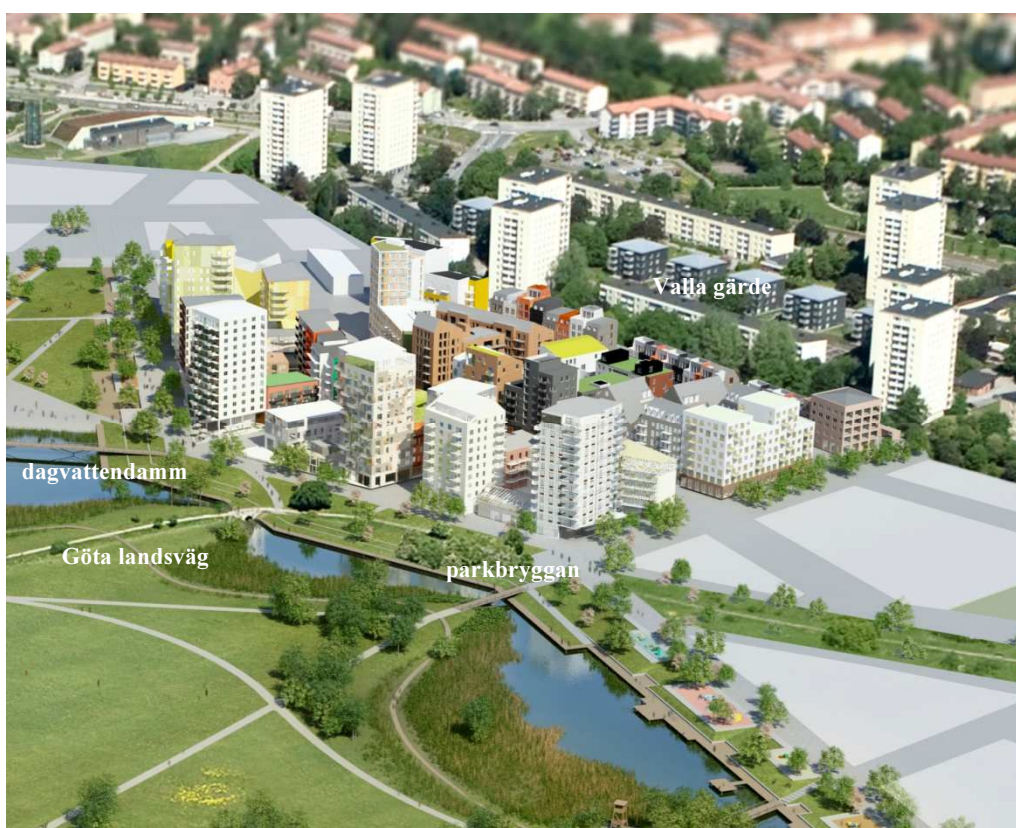

Samrådsredogörelse Förslag till detaljplan för Valla I, Årsta I:I i stadsdelen Östberga, Dp 2011-11775

Perspektiv från sydost som visar den föreslagna bebyggelsen inom planområdet. Planområdet har ett centralt läge i den nya stadsdelen, och är av stor betydelse för att väva samman den nya stadsdelen med Valla gårde. Illustration White.

Innehåll

Sammanfattning	2
Bakgrund	3
Ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden	5
Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande	19
Inkomna synpunkter	21

Bilaga 1: Sammanställning av inkomna synpunkter från privatpersoner (sakägare och övriga)

Sammanfattning

Detaljplanen syftar till att göra det möjligt att bygga ca 950 lägenheter (varav 124 studentlägenheter och 13 stadsradhus), lokaler för centrumändamål och förskolor. Förslaget bidrar till att utveckla Årstafältet till en attraktiv, levande och varierad stadsdel som kopplar samman Årsta och Östberga. Plansamråd pågick mellan den 11 december 2012 och den 12 februari 2013. Under samrådet kom det in ett 30-tal svar från remissinstanser och intresseföreningar, 34 yttranden från privatpersoner och en namnlista med 14 underskrifter.

Stadsbyggnadskontoret anser att det finns stöd bland samrådssvaren för att den övergripande dispositionen av planen ska stå fast. Remissinstanserna är överlag positiva eller neutrala till bebyggelseförslaget som helhet, förutom länsstyrelsen som efterlyser konsekvenser för naturmiljön, och befarar att bebyggelsen blir olämplig med avseende på markstabilitet och buller. Övriga synpunkter från remissinstanserna handlar exempelvis om behov av arkitektonisk samverkan, tydligare gränser mellan allmän plats och kvartersmark och att begränsa genomfartstrafiken. Bland de sakägare och övriga boende som svarat är lite mindre än hälften negativa till förslaget i sin helhet och runt en fjärdedel uttrycker att förslaget är bra. Synpunkter som framförs är till exempel att bebyggelsen är för hög mot parken, att kvarteren behöver bli mer slutna och önskemål om en helhetslösning för kollektivtrafiken.

För att tillmötesgå länsstyrelsens synpunkter kommer de utredningar som redan gjorts inom ramen för projektet att sammanställas och bedömas i en miljökonsekvensbeskrivning och kompletteras med nya utredningar som efterfrågats under samrådet. Miljökonsekvensutredningen för hela programområdet kompletteras med fördjupningar till varje detaljplan i området för de miljöfrågor som bedömts vara relevanta. Ett samråd om miljökonsekvensbeskrivningen kommer att genomföras sommaren 2013 med fördjupningar som omfattar både planområdet för parken och Valla 1.

Med anledning av de inkomna synpunkterna föreslår stadsbyggnadskontoret att förslaget ändras på följande sätt:

- Samordning av de viktigaste gestaltungsfrågorna som exempelvis färgsättning.
- Planera takterrasser och/eller gröna tak på samtliga platta tak.
- Bearbeta vissa kvarter (exempelvis studentkvarteret) för att uppnå tyst sida längs huvudgatan, med utgångspunkt i de nya trafikprognoserna.
- Förtydliga avgränsningen mellan allmän plats och kvartersmark, t ex med häckar, plank och murar.

I samtliga kvarter ska stadens riktlinjer för tillgänglighet följas, och projektets cykelparkeringsnorm på 2,5 cykelplatser/lägenhet uppnås.

Kontoret anser att dessa revideringar innebär en lämplig avvägning mellan olika intressen.

Bakgrund

Förslagets syfte och huvuddrag

På Årstafältet planeras ca 4.000 nya bostäder och en stadspark i ett centralt och attraktivt läge. Visionen för den nya stadsdelen är *en plats för möten*. Förslaget ligger helt i linje med *Promenadstaden - översiktsplan för Stockholm*, där Årstafältet ingår i den centrala stadens utvidgning och är av stor betydelse för att koppla samman områdena intill. Årstafältet pekas ut som en nod i det växande Stockholm, med en hållbar stadsdel och en park i världsklass. Projektet överensstämmer med stadens övergripande mål för stadsplaneringen, *Vision 2030* och *Söderortsvisionen*.

Denna detaljplan utgör den första bebyggelseetappen på Årstafältet, och omfattar fältets norra delar mot Valla gärde och tvärbanan. Planområdet har ett centralt läge, och nya gator, stråk och byggnader väver samman Årstafältet med Valla gärde. Den föreslagna bebyggelsen är tät och blandad, med öppna och inbjudande bottenvåningar som bidrar till aktivitet och kvalitet i stadsrummet. Bebyggelsen har en stor variation i höjd, form och stil och utformas med inspiration av Årsta centrum's material- och färgrikedom och Valla gärdes höjdskillnader. Tillsammans skapar den gamla och den nya bebyggelsen en vågad och varierad stadssiluett mot parken.

Detaljplanen syftar till att göra det möjligt att bygga ca 950 lägenheter (varav 124 studentlägenheter och 13 stadsradhus), lokaler för centrumändamål och förskolor. Förslaget bidrar till att utveckla Årstafältet till en attraktiv, levande och varierad stadsdel som kopplar samman Årsta och Östberga.

Hur samrådet bedrivits

Det har varit ett stort intresse för planförslaget. Under samrådstiden arrangerades ett välbesökt samrådsmöte (ca 200 personer) i form av öppet hus i Årsta Folkets hus. Under samrådstiden kom sammanlagt 34 yttranden från privatpersoner in och en namnlista med 14 underskrifter. Plansamrådet pågick under perioden 11 december 2012 till 12 februari 2013. Under samrådstiden har förslaget visats i Tekniska Nämndhuset i form av planscher och en stor modell över bebyggelsen. Planschererna har även visats i Årsta bibliotek och på Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning. Förslaget har varit tillgängligt på stadsbyggnadskontorets hemsida, www.stockholm.se/detaljplaner, samt på projektets webbplats, www.stockholm.se/arstafaltet.

Information om samrådet skickades ut enligt sändlista till remissinstanser och berörda sakägare enligt fastighetsförteckningen. Annonser om samråd och samrådsmöte publicerades i lokaltidningen "Mitt i" den 11 december 2012. Plansamrådet uppmärksammades också med artiklar i lokalpressen.

Ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden

I remiss- och samrådsredogörelsen görs en sammanfattning av remissvaren. För en komplett redovisning av synpunkterna hänvisas till planakten för Valla 1. Nedan redovisas de synpunkter som stadsbyggnadskontoret tagit ställning till ämnesvis. Stadsbyggnadskontorets kommentarer och ställningstagande redovisas i kursiv stil efter varje ämne.

Allmänt om samrådet och planprocessen

Det har kommit in några få synpunkter på samrådet och planprocessen från länsstyrelsen, Nätverket Årstafältet! och privatpersoner.

Nätverket Årstafältet! ifrågasätter pågående utredning om bebyggelse på Årstafältet, och anser att det inte följer det beslut som fattades i kommunfullmäktige 2006. De kräver att arbetet med att utveckla landskapsparken omedelbart återupptas, och yrkar på en muntlig förhandling med ansvariga politiker enligt Europakonventionens artikel 6. De hävdar även att information om den gällande detaljplanen för landskapspark saknas i samrådshandlingarna. Bland privatpersonerna har några få framfört synpunkter på planprocessen. De anför bland annat att det är odemokratiskt och ett svek mot folket att riva upp beslutet om landskapspark. Någon enstaka anser att Stockholm Stad inte har rätt att häva gällande plan.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret konstaterar att det är möjligt att ändra eller upphäva en detaljplan (enligt PBL 5 kap 11 §) före genomförandetidens utgång och mot berörda fastighetsägares bestridande om det är nödvändigt på grund av nya förhållanden av stor allmän vikt, som inte kunnat förutses vid planläggningen. Idag råder bred politisk enighet om att staden ska växa, och en ny översiktsplan har tagits fram, Promenadstaden - översiktsplan för Stockholm, där Årstafältet pekas ut som en nod i det växande Stockholm och ingår i den centrala stadens utvidgning. Inflyttningen till Stockholm är idag ca 15.000 personer/år, och enligt de prognoser som görs kommer den siffran att öka. Stadsbyggnadskontoret anser att den nya översiktsplanens intentioner och den stora inflyttningen har skapat nya förutsättningar för planeringen av Årstafältet. Sammanfattningsvis anser stadsbyggnadskontoret att den föreslagna bebyggelsen innebär ett välkommet tillskott av bostäder till Söderort.

Kontoret konstaterar att gällande detaljplan finns beskriven i samrådshandlingen och hänvisar Nätverket Årstafältet! till stadsbyggnadsnämndens politiker för att framföra krav om en muntlig förhandling.

Övergripande om förslaget

Remissinstanserna är överlag positiva eller neutrala till bebyggelseförslaget som helhet, förutom länsstyrelsen som lämnat ett mycket kritiskt samrådssvar. Remissinstanserna framhåller bland annat att det är positivt att staden utvecklas

i detta kollektivtrafiknära läge och att många nya invånare kan flytta in i området. Naturskyddsföreningarna, Nätverket Årstafältet! liksom ett antal privatpersoner är däremot kritiska till förslaget och anser att ny bebyggelse ska placeras på Årstälänken, de närliggande industriområdena och på en överdäckning av Huddingevägen.

Bland intresseföreningarna går åsikterna om bebyggelseförslaget isär. De som är positiva framhåller till exempel att Valla 1 innebär ett helt nytt stadsbyggnadsparadigm i Stockholm och gläds åt att Årstafältet blir en cykelstadsdel. Nätverket Årstafältet! motsätter sig helt de nya planerna för Årstafältet och vill att landskapsparken genomförs. Samfundet S:t Erik anser att planen måste omarbetas med tydligare gröna stråk från omgivningarna.

Bland de privatpersoner som svarat är mindre än hälften (43%) negativa till förslaget i sin helhet och runt en fjärdedel uttrycker att förslaget är bra. De som är negativa anser bland annat att Årstafältet ska bevaras som landskapspark. De som är positiva anser att det är bra att fältet bebyggs och att området är en föregångare hur man kan bygga en attraktiv, intressant och tät stadsdel.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret konstaterar att planförslaget för Valla 1 följer intentionerna i programmet för Årstafältet. Under programsamrådet 2010 framkom att i stort sett samtliga remissinstanser var positiva till att skapa en ny stadsdel och park på Årstafältet, inklusive länsstyrelsen.

Stadsbyggnadskontoret anser inte att länsstyrelsens tidigare positiva inställning till projektet som helhet framgår av samrådssvaret för Valla 1, men utgår från att de fortfarande står fast vid att de är positiva till ny bebyggelse på Årstafältet.

Stadsbyggnadskontoret anser att det finns stöd bland samrådssvaren för att den övergripande dispositionen av planen för Valla 1 ska stå fast. Den föreslagna bebyggelsen har ett mycket attraktivt och strategiskt läge, nära tvärbanan och med cykelavstånd till city. Den varierade stadsfronten med levande bottenvåningar bidrar till att skapa en befolkad, trygg och attraktiv stadsmiljö och park. Däremot finns det anledning att komplettera samrådshandlingarna, och bearbeta enskilda kvarter i enlighet med de synpunkter som kommit in under samrådet.

De alternativa placeringar av bebyggelse som föreslagits har behandlats av stadsbyggnadsnämnden efter programsamrådet (dnr 2007-08046) och efter samrådet för parken (dnr 2011-03366) och är inte aktuella att gå vidare med.

Arkitektur och gestaltning

Skönhetsrådet, Stockholms stadsmuseum och ett antal privatpersoner har lämnat synpunkter på den föreslagna bebyggelsens arkitektoniska kvalitet, och har lämnat sinsemellan motstridiga synpunkter. Skönhetsrådet varnar för att Valla 1 riskerar att kännetecknas av högljudd brokighet snarare än lekfull variation, och anser att bebyggelsen bör få en övergripande koordinering för att kvalitetssäkra förslaget. Skönhetsrådet efterlyser även en tydlig strategi för hela programområdet som säkrar en variation i användning, gestaltning och gatustruktur. Stadsmuseet å sin sida framhåller att bebyggelsens variation i höjd, form och material kan bli en spännande kontrast mot den mycket enhetliga och monumentala bebyggelsen i Valla gårde och ser möjligheter att realisera arkitektur med hög kvalitet av internationell klass.

Stadsmuseet är även positivt till att bebyggelsen i norr har en anpassad skala till befintlig bebyggelse i Valla gårde och endast innehåller riktigt hög bebyggelse mot söder. Skönhetsrådet och ett antal privatpersoner ser tvärtom en risk med den höga stadsfronten mot söder som skuggar lägre bebyggelse och gårdar i norr. Trafikkontoret efterlyser solstudier för gator och torg och inte bara för kvartersmark.

Drygt en tredjedel av privatpersonerna har lämnat synpunkter som rör bebyggelsens utformning. De som är positiva tilltalas av byggnadernas lekfullhet och variation. Andra framhåller Årsta snarare än Valla gårde som förebild för den nya bebyggelsen och framhåller att kvarteren borde vara mer slutna. Några har synpunkter på exploateringsnivå och efterfrågar en högre täthet med tanke på bostadsbristen och är positiva till inslag av byggnader upp till tjugo våningar.

Trafikkontoret och samfundet St: Erik har lämnat synpunkter på hur det offentliga rummet utformas. Trafikkontoret anser att det är viktigt att det i utformningen tydligt framgår vad som är kvartersmark respektive gatumark.

Samfundet St:Erik anser att det krävs en tydligare struktur för de gröna stråken och hänvisar till stockholmsstråken i Den gröna promenadstaden. De framhåller att den höga exploateringen i den föreslagna planen måste balanseras av bredare gröna parkgator i nord sydlig riktning.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret anser att bebyggelsens variation i höjd och uttryck stämmer väl överens med intentionerna i det vinnande tävlingsförslaget Arkipelag och är det som gör Årstafältet till något helt unikt i Stockholm. Den lite brokiga och personliga arkitekturen är något som många privatpersoner framhållit som positivt i sina svar. Programmet för Årstafältet innehåller de övergripande strategier för användning, gestaltning och gatustruktur som skönhetsrådet efterlyser och har inarbetats i planförslaget för Valla 1. Stadsbyggnadskontoret har fokuserat på att styra och reglera kvartersvolymen och gett arkitekterna stor frihet att utforma den enskilda byggnaden. Samordning av de viktigaste gestaltningsfrågorna som exempelvis färgsättning kommer dock att ske, så att området kännetecknas av variation inom ett gemensamt tema.

Stadsbyggnadskontoret anser att det är viktigt att förvalta det vinnande tävlingsförslagets höga stadsfront mot parken, vilket också innebär att de placeras med ett tillräckligt stort avstånd till punkthusen i Valla gårde.

Kontoret anser att exploateringsnivån är väl avvägd för att ge goda förutsättningar för handel och service men att den inte bör öka ytterligare. Exploateringsnivån i området som helhet har redan ökat sedan markanvisningen med ca 14 %. Det går inte att ytterligare öka exploateringsnivån och samtidigt kunna erbjuda den service i form av förskolor, skolor och parkeringsplatser som krävs i området. En höjning av exploateringsnivån skulle dessutom riskera områdets småskaliga kvaliteter, och möjligheten att skapa ljusa gator, torg och gårdar.

Stadsbyggnadskontoret instämmer med trafikkontorets synpunkt att det är viktigt att tydliggöra vad som är privat mark och vad som är allmän. Det som uppfattas som allmän plats, ska också vara det. Avgränsningen mot bostadsgårdarna, i form av exempelvis häckar, stödmurar och plank, kommer att behöva förtydligas mer i det fortsatta arbetet.

Stadsbyggnadskontoret anser inte det behövs tydligare gröna stråk från parken in i stadsdelen. De radiella lokalgatorna mot parken skapar en visuell koppling från Valla gårde till parken, och blommande gatuträd bidrar till en grön karaktär. De bredare gator som samfundet St:Erik föreslår är inte förenliga med den intimitet och småskalighet som eftersträvas längs lokalgatorna.

Förskolor, skola och idrottsytor

Några remissinstanser och ett fåtal privatpersoner har synpunkter som rör behov och utformning av kommunal service.

Stadsdelsnämnden är positiv till att förskolorna placeras både i bottenplan på flerbostadshus och i en större fristående förskolebyggnad, men föreslår att gårdarna ska få tydligare uppdelning för att undvika konflikter med boende. De föreslår också att den fristående förskoletomten ska bebyggas med den konceptförskola som staden tagit fram, *Framtidens förskola*.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att förskolan mot Valla gårde ska flyttas närmare Årstafältet, så att barnen slipper korsa den trafikerade huvudgatan på väg till parken. Idrottsförvaltningen framhåller att det finns ett behov av en 11-manna konstgräs fotbollsplan och en fullstor idrottshall norr om Årstafältet och att den bör placeras i närheten av planerad skola.

Bland privatpersonerna finns enstaka som har önskemål om fler kulturbyggnader, andra framhåller vikten av att en skola planeras in tidigt i processen och någon efterlyser ett nytt badhus med motionshall.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret anser att det är mycket viktigt att skapa bra förutsättningar för förskolorna i området. Eftersom de föreslagna kvarteren är små kommer även förskolegårdarna att vara kompakta. Det är inte möjligt att enbart placera förskolor i kvarteren intill parken, men kontoret framhåller att parken alltid är nära. Signalreglerade övergångsställen kommer att underlätta

promenaden mellan förskolorna norr om huvudgatan och parken. Stadsbyggnadskontoret instämmer inte med stadsdelsnämnden om att det behövs en tydligare uppdelning av förskolegårdarna mellan ytor för barn och övriga boende, utan anser att hela gårdarna ska planeras för förskolans verksamhet. Kvällstid och helger kan gårdarna användas av de boende och kompletteras med fler takterrasser för att kunna erbjuda fler vistelseytor.

Stadsbyggnadskontoret konstaterar att förskolekvarteret är långsmalt vilket kräver en mer platsanpassad byggnad än konceptförskolan "Framtidens förskola". På förskoletomten krävs en byggnad som följer gatan och kan fungera som bullerskydd och bidra till att skapa en god ljudmiljö på gården.

Planering för skola, idrottsverksamhet och annan kommunal service är en viktig fråga vid den fortsatta planeringen av hela Årstafältet. Vad gäller önskemål om ny idrottshall så finns ingen möjlighet att placera den inom planområdet för Valla 1 men stadsbyggnadskontoret är positivt till att placera en idrottshall tillsammans med skolan i den fortsatta utbyggnaden av Årstafältet. Efter programsamråd tog stadsbyggnadsnämnden ställning till att inte gå vidare med förslagen till konstgräsplan och badhus.

Kulturmiljö

Ett fåtal remissinstanser, intresseföreningar och boende är oroad över bebyggelsens påverkan på Göta landsväg och landskapsbilden. Stadsmuseet och Samfundet St:Erik framhåller att Göta landsväg kräver ett stort skyddsområde för att kunna behålla sin karaktär av ålderdomlig landsväg och föreslår att kvarteren dras tillbaka. Stadsmuseet betonar att om Göta landsväg ändå möter den hårdgjorda gatan på det sätt som planförslaget innebär så bör krav ställas på hur mötet gestaltas.

Naturskyddsföreningarna varnar för att de höga byggnaderna mot fältet förändrar karaktären på kulturlandskapet och förtar dess värde.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret konstaterar att planförslaget medför en stor förändring av stadsbilden, men anser inte att den är negativ. Området kring Årstafältet har förändrats mycket, vilket inte minst Valla gårdes tydliga siluett är ett uttryck för. Även bebyggelsen i Östberga, partihallsområdet och Årsta Park syns från fältet. Den föreslagna bebyggelsen tillför något nytt till Valla gårdes siluett, samtidigt som det blir tydligt att innerstaden flyttat ut sin gräns. Kontoret anser inte att bebyggelsen ska dras tillbaka för att ge mer utrymme åt Göta landsväg, utan här är Göta landsväg både stadsentré och fornminne vilket ger den ålderdomliga landsvägen nytt liv. Kontoret instämmer med stadsmuseet att mötet mellan Göta landsväg och den nya stadsdelen behöver utformas mycket omsorgsfullt, något som kommer att göras inom ramen för parkplanen, dnr 2011-03366.

Olägenheter för grannar

Några enstaka privatpersoner har framhållit olägenheter för de boende i Valla gårde, som att utsikten förstörs och att värdet på lägenheten riskerar att minska på grund av den nya bebyggelsen. Det finns även de som ifrågasätter hur

solstudierna är gjorda, och befarar att den nya bebyggelsen kommer att skugga de befintliga byggnaderna i Valla gårde mer än vad som redovisas.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret konstaterar att de närmaste grannarna alltid påverkas när ett tidigare obebyggt område får ny bebyggelse. I planförslaget har stor vikt lagts vid mötet med bebyggelsen i Valla gårde, med en lägre bebyggelse, öppningar i bebyggelsen med parken i fonden och attraktiva och gröna tak. De solstudier som gjorts visar att befintliga byggnader i liten omfattning påverkas av skuggor från den föreslagna bebyggelsen.

Naturmiljö och ekologiska funktioner

Några remissinstanser och intresseföreningar har synpunkter på avsnittet som behandlar naturmiljön. Särskilt länsstyrelsen är starkt kritisk till hur naturmiljön beskrivs i planhandlingarna och gör bedömningen att ett genomförande av planförslaget kommer att få ekologiska konsekvenser av betydelse, åtminstone ur ett kommunalt perspektiv. Länsstyrelsen anser att planförslaget medför stor påverkan på de samlade naturvärdena på Årstafältet, då planen för Valla 1 innebär att planområdet omvandlas till kvartersmark. Det framhålls också att planen måste ses tillsammans med övriga planer för Årstafältet och att projektet som helhet innebär att omkring hälften av fältet exploateras och att markhävden på övriga delar i olika grad kommer att ändras. Länsstyrelsen anser att det är högst sannolikt att känsliga och krävande arter kommer att försvinna från Årstafältet.

Vad gäller fågelliv så framhåller länsstyrelsen behovet av en bedömning av konsekvenser för tornfalken som enligt länsstyrelsen födosöker på fältet. När det gäller sånglärka hänvisar planbeskrivningen till analysen av spridningssamband för området, men länsstyrelsen menar att detta är sekundärt och att lärkans förekomst lokalt på Årstafältet är det som bör värderas i första hand. Länsstyrelsen anser att en exploatering sannolikt innebär att sånglärka och tornfalk försvinner från området. Eftersom öppen gräsmark är en bristbiotop så här nära staden är det enligt länsstyrelsens bedömning områdets inneboende värden som är centrala vid en ekologisk och naturvärdesmässig bedömning, medan omgivningsfunktionerna bör komma i andra hand. Länsstyrelsen framhåller vikten av att i första hand bevara extensivt skötta gräsmarker hellre än att "utveckla eller flytta runt" buskmarker och trädstrukturer i området.

Länsstyrelsen anser att planhandlingarna mer ingående bör redovisa vilka naturvärden som förloras eller ändras så det blir tydligt vilka olika intressen som Stockholms stad gör avvägningar mellan, och vilka negativa konsekvenser exploateringen skulle få för stadens biologiska mångfald. Länsstyrelsen vill även se en noggrannare artkartering enligt artportalen. Slutligen framför länsstyrelsen synpunkter på kvalitet och innehåll hos den naturvärdesinventering som utförts, och hävdar att den innehåller ett flertal sakfel och osakliga bedömningar samt att betydelsen av konsekvenserna för naturmiljön undervärderas.

En remissinstans och flera intresseföreningar anser att den naturmark som ianspråktagas för ny bebyggelse ska kompenseras. De framför en rad konkreta förslag hur det ska uppnås, till exempel en naturvårdsinriktad del i parken, att

Hemskogen och Solbergaskogen blir naturreservat och att kvarteren ska utformas för att bli så gröna som möjligt. Det finns även förslag på hur närliggande vägar kan flyttas, överdäckas, stängas av eller förses med ekodukter. Nätverket Årstafältet! anser att det saknas information om att landskapsparken är en förutsättning för den nyexploatering som gjorts i närområdet och efterlyser en aktuell utredning som visar snedfördelningen av rekreatiomsområden i Stockholm.

Naturskyddsföreningarna anser att bebyggelsen får anpassas till naturmiljön, så att de hagtornsträd- och buskar som finns på platsen kan bevaras. Både de och friluftsrådet lyfter övergripande frågor som att förtätningen hotar sambandet mellan Stockholms gröna kilar och innerstaden, och framhåller att öppen mark har blivit en bristvara i Stockholm.

Slutligen har några remissinstanser framfört delvis motstridiga synpunkter på ekosystemtjänster och Årstafältets grönytefaktor. Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att den lokala grönytefaktor som tagits fram för Årstafältet är ett betydelsefullt planeringsverktyg som hanterar frågor om ekosystemtjänster för den nya bebyggelsens gårdar. Naturskyddsföreningarna anser tvärtom att området bör planeras bättre för ekosystemtjänster och att grönområden klassas som mindre värdefulla trots att de tillför viktiga ekosystemtjänster. Föreningarna anser inte att grönytefaktorn är ett likvärdigt alternativ till de naturvärden som försvinner.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret håller inte med länsstyrelsen i deras skarpa kritik av hur naturmiljön beskrivs i planhandlingarna. Utgångspunkten vid planeringen på Årstafältet är att skapa en god boendemiljö i en tätare stad, där de naturvärden som finns ska utvecklas och stärkas i den mån det är möjligt. Stadsbyggnadskontoret konstaterar att många av de frågor som lyfts av länsstyrelsen avseende naturmiljö berör hela programområdet eller enbart parkplanen, snarare än planområdet för Valla 1. Det är delvis nya frågor som länsstyrelsen lyfter i sitt samrådsvar, som borde framkommit under parksamrådet. För att kunna bedöma konsekvenserna av den nya bebyggelsen har staden gjort en naturvärdesinventering. Den innehåller en samlad bedömning av påverkan och konsekvenser för hela programområdet, samt redovisar naturvärden och ekologiska nätverk. Utredningen ligger till grund för de bedömningar som gjorts inom Valla 1 och finns beskriven i planhandlingarna.

På några punkter har staden och länsstyrelsen gjort olika bedömningar. Staden har fokuserat på Årstafältets regionala betydelse för exempelvis ekologiska nätverk och fågelliv och länsstyrelsen har istället prioriterat Årstafältets lokala värden. Stadsbyggnadskontoret instämmer i att ur ett kommunalt perspektiv kan Stockholms södra delar påverkas av den nya bebyggelsen på Årstafältet, genom sämre förutsättningar för rastande fågel och utpräglade öppenmarksarter, exempelvis sånglärka, tofsvipa och stare. Ur ett regionalt perspektiv visar däremot analysen av spridningssamband att länets population av sånglärka inte bedöms påverkas om Årstafältets funktion skulle försvinna som häcknings- eller rastlokal. Sånglärkan häckar inte på fältet idag. Årstafältet har inte heller visat sig ha någon uttalad betydelse för de tre habitatnätverk som Stockholms stad särskilt lyft fram, dvs. för

ädellövträd, barrskog och groddjur. Att som länsstyrelsen kalla det faktum att staden även framhåller det regionala perspektivet för "osakliga bedömningar" framstår som en kraftig överdrift. Stadens uppgift är att både redovisa lokala värden och vilken regional betydelse planförslaget kan medföra.

En annan punkt där bedömningarna skiljer sig åt är att staden har lyft fram möjligheten att skapa flera nya biotoper på fältet och länsstyrelsen istället anser att staden ska prioritera sammanhängande och extensivt skött öppen gräsmark utan buskar och träd. Stadsbyggnadskontoret vill med anledning av det återigen framhålla betydelsen av att den nya parken ska kunna erbjuda 10.000 nya invånare ett grönt vardagsrum för samvaro, lek, idrott och avkoppling. Ett varierat landskap med en mångfald av olika biotoper fyller också en stor rekreativ och pedagogisk funktion, inte minst för barn. Att som länsstyrelsen, nästan uteslutande fokusera på Årstafältets funktion för rastande och häckande fågel, framstår som ett mycket ensidigt perspektiv.

De kompletterande underlag som efterfrågas av länsstyrelsen som exempelvis olika artinventeringar, finns redan framtagna som underlag till den naturvärdesinventering för hela programområdet som tagits fram av staden. Förekomsten har även följts upp av de rödlistade växtarter som rapporterats från fältet till artportalen. Flera av dessa arter är ettåriga och har såtts in av staden i samband med etableringen av landskapsparken.

För att tillmötesgå länsstyrelsens synpunkter kommer de utredningar som redan gjorts inom ramen för projektet att sammanställas och bedömas i en miljökonsekvensbeskrivning och kompletteras med nya utredningar som efterfrågats under samrådet. I miljökonsekvensbeskrivningen kommer särskilda fördjupningar att tas fram för Valla 1 och parken där naturmiljön kommer att utgöra en väsentlig del.

Stadsbyggnadskontoret framhåller att ekosystemtjänster är ett nytt och viktigt perspektiv i hållbar samhällsplanering för att mäta och systematisera människans nytta av naturen. Hur ekosystemtjänster kan fångas upp och föras in i planeringen är frågor som staden arbetar med bland annat tillsammans med Stockholm Resilience Center. Utan att föregripa detta arbete har värdet av den urbana grönstrukturen varit en av de centrala utgångspunkterna i Årstafältet när det gäller att skapa hållbara och klimatanpassade dagvattenlösningar, dämpa buller och samtidigt stärka omgivande ekosystem. Grönytefaktorn för Årstafältet är ett planeringsverktyg som fyller en viktig funktion i detta arbete.

Stadsbyggnadskontoret instämmer med att tidigare planeringsförutsättningar gällande grönkompensation inte finns redovisade i samrådshandlingarna. Enligt de riktlinjer som staden tagit fram finns mycket goda förutsättningar att tillgodose invånarnas behov av park- och naturmark i denna del av staden. I stadens gröna strategi "Den gröna promenadstaden" (till antagande i november 2013) beskrivs en ny modell för grönkompensation där satsningar på parker och grönska görs i de områden där behovet är störst och inte kopplat till var exploateringen sker. Kontoret har gjort bedömningen att det inte är relevant att redovisa de planeringsförutsättningar som gällde då Årstastråket planerades.

Gator och trafik

Flera remissinstanser och någon enstaka intresseförening har kommentarer som berör gång- och cykeltrafiken, varav samtliga är mycket positiva till stadens satsning på cykeltrafik. Trafikförvaltningen (f.d. SL) framhåller betydelsen av att gång- och cykelnätet knyter an till kollektivtrafikens bytespunkter och hållplatser. Stadsdelsnämnden framhåller särskilt att de dagliga cykelresorna ska vara möjliga för olika grupper, t ex skolor, ungdomar och äldre.

Cykelfrämjandet betonar vikten av ett helhetsgrepp vad gäller cykeltrafiken; att satsningar sker även utanför Årstafältet, att cykelnätet är helt utbyggt vid inflyttning och att cyklister inte missgynnas av tvärbanans ökade turtäthet med längre väntetider. Andra konkreta förslag som framförs är önskemål om fler cykelparkeringar i anslutning till handel och kollektivtrafiknoder, att cykelparkeringsnormen ska uppfyllas i samtliga kvarter, och behov av ytterligare en gång- och cykelförbindelse mot Valla gårde.

Några få remissinstanser och enstaka boende har synpunkter som rör kollektivtrafiken. Miljö- och hälsoskyddsnämnden vill ge busstrafiken företräde genom området och trafikförvaltningen (f.d. SL) framhåller att det är positivt att det i förslaget ges plats för busstrafik på huvudgatan. Stadsdelsnämnden framhåller att det är viktigt att tillgängligheten för boende i Östberga inte blir beroende av att en eventuell spårväg dras till fältets södra delar och att alternativa kollektivtrafiksätt behöver diskuteras i ett tidigt skede.

Bland privatpersonerna befarar flera att bussarna inte kommer att få plats längs Johanneshovsvägen och vid Gullmarsplan när hela Söderort är utbyggt. En helhetslösning för kollektivtrafiken för hela området efterlyses, som även inkluderar tvärbanan.

Flera remissinstanser, intresseföreningar och boende har synpunkter vad gäller biltrafiken. Trafikverket flaggar för risken att påverka trafiken i de närliggande tunnlarna, vilket kan orsaka köbildning och belasta korsningarna i norra delen av området. Miljö- och hälsoskyddsnämnden vill begränsa genomfartstrafiken för bilar, och föreslår max 30 km/timmen för huvudgatan och att fler lokalgator omvandlas till gångfartsgator. Trafikkontoret framhåller betydelsen av att begränsa lastning och lossning på gångfartsgatorna för att begränsa biltrafiken.

Naturskyddsföreningarna anser att samhället måste planeras för kraftigt minskade utsläpp och minskad biltrafik, vilket de anser motiverar ett p-tal på 0. De befarar att bebyggelsen riskerar att belasta både kollektivtrafiken och vägnätet. Stockholms Handelskammare å sin sida framhåller betydelsen av att området får en god tillgänglighet med såväl kollektivtrafik som bil.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

I enlighet med Framkomlighetsstrategins intentioner kommer Årstafältet att vara en stadsdel som till stor del utgår från gåendes och cyklisters behov. Stadsbyggnadskontoret framhåller att det är av stor vikt att skapa effektiva kollektivtrafiklösningar, som är flexibla över tid och inte beroende av en enskild lösning. Det är väsentligt att skapa tillräckligt breda gator som fungerar för olika trafikslag. En ny snabbusslinje mot Gullmarsplan och Skanstull är tänkt att trafikera huvudgatan genom planområdet och ytterligare en snabbusslinje mot Årstaberg och Hornstull är tänkt att trafikera den västra huvudgatan som ligger strax utanför planområdet. Den västra huvudgatan är

bredare än den som går genom planområdet, för att göra det möjligt att på sikt bygga ut tvärbanan mot Östberga. Separata busskörfält är inte möjligt längs stora delar av Årstafältet.

Ett sätt att underlätta för de boende att ta cykeln för de dagliga resorna är till exempel att det ska vara enkelt att hitta cykelparkeringar. Kontoret instämmer med cykelfrämjandet om behovet av fler cykelparkeringar på allmän plats, vilket kommer att detaljstuderas i det fortsatta arbetet att gestalta allmän plats. Det är även av stor vikt att cykelinfrastrukturen planeras tidigt, något som kräver samordning mellan samtliga projekt i Söderort, även utanför nya exploateringsområden. Cykelnormen 2,5 cykelparkeringar/lägenhet ska uppfyllas i samtliga kvarter. Stadsbyggnadskontoret instämmer även med att ytterligare kopplingar mellan planområdet och Valla gårde är önskvärt. I den föreslagna planstrukturen finns det släpp i bebyggelsen mot Valla gårde, men dessa potentiella stråk går över privat mark och kan därför inte garanteras för framtiden. Därför har kontoret valt att prioritera några övergripande, tydliga stråk mellan de olika stadsdelarna, med Vallastråket som ett av de viktigaste.

Stadsbyggnadskontoret anser att trafikfrågan är av stor vikt, varför den trafikutredning som tagits fram revideras efter gällande förutsättningar. I takt med att Stockholm växer, kommer trafikförhållanden på Årstafältet i allt större grad påminna om de i innerstan. De trafikprognoser som tagits fram visar att år 2030 kommer Årstafältets strategiska läge mellan flera viktiga trafikleder i kombination med det öppna gatunätet att medföra en risk för genomfartstrafik genom området. Det finns därför anledning att studera åtgärder för att minska genomfartstrafiken. Stadsbyggnadskontoret anser att det är av stor betydelse att hitta en balans mellan lugna gator där trafiken kan röra sig på de gående och cyklisters villkor, samtidigt som det är viktigt att särskilt kollektivtrafiken kommer fram på ett smidigt sätt. I området begränsas trafiken genom exempelvis gatuutformning, signalreglering, förhöjda övergångsställen och gångfartsgator. Stadsbyggnadskontoret instämmer med miljö- och hälsoskyddsnämnden att de föreslagna gångfartsgatorna är ett värdefullt komplement till de övriga gatorna för att få ner hastigheten och främja gående, men anser inte att fler lokalgator ska omvandlas till gångfartsgator i det här skedet.

Detaljplanen styr inte hastigheten på gatan, utan den kommer att sättas av berörda förvaltningar och följa de nya anvisningar för huvud- och lokalgator som tas fram för staden som helhet

Vad gäller parkeringstal så anser stadsbyggnadskontoret att ett p-tal på 0,5 är väl avvägt med tanke på närheten till tvärbanans hållplatser och det faktum är det är cykelavstånd till city.

Tillgänglighet

Flera remissinstanser lyfter frågan om tillgänglighet och trygghet. Stadsdelsnämnden anser att det är viktigt att personer som har rörelsehinder ska kunna använda hela det nya området, och betonar att de stråk som kopplar samman parken med övriga stadsdelar även behöver gestaltas för trygghet. Stadsdelsnämnden poängterar att viktiga punkter att bevaka i det fortsatta arbetet är säkra passager för barn och förskolepersonal från förskolorna till parken och över det regionala cykelstråket.

Trafikkontoret varnar för att indragna husliv i kvarteren kan medföra att det blir svårare att orientera sig, vilket kan medföra behov av ledstråk. Trafikkontoret vill se en tydligare redovisning av hur tillgängligheten ska fungera på parkbryggan och anslutningarna mot vattnet, och i vissa bostadskvarter. Tillsammans med handikapprådet uppmärksammar de stadens riktlinjer för tillgänglighet, exempelvis vad gäller garagens takhöjd (2,80 m) och angöringsavstånd (10 m) från entréer.

Handikapprådet är negativt till hus i två plan, etagelägenheter och stadsradhus och anser att husen bör byggas i minst tre plan så att hisskravet träder in. Annars ska det finnas möjlighet att installera inomhushiss med bibehållen god planlösning. Rådet avstyrker förskolor i två plan och om de ändå byggs förutsätter de hiss. De framhåller även betydelsen av ha möjlighet att gå direkt till gården från varje hus utan att gå ut på gatan först.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret anser att tillgänglighet är en mycket central fråga för att skapa en stadsdel för alla. De synpunkter som förts fram angående tillgänglighet till bostäder och de offentliga rummen ska i så stor utsträckning som möjligt beaktas i det fortsatta arbetet. Stadsbyggnadskontoret instämmer med att det krävs en stor tydlighet vad gäller utformningen av de offentliga rummen. Det är viktigt att hålla gångstråk fria och skapa tydligare ledstråk, för att underlätta för bland annat synskadade. Detta regleras inte av detaljplanen, utan kommer att studeras i det fortsatta gestaltungsarbetet för allmän plats.

Tillgängligheten till bostäderna måste lösas i samtliga kvarter, exempelvis så att alla boende kan ta sig direkt till bostadsgården utan att gå via gatan. Stadsbyggnadskontoret anser att tvåvåningsbebyggelsen ska behållas inom området för att få till en variation i byggnadshöjd, trots att inte hisskravet infaller. Den varierade byggnadshöjden är en central del av den stadsbyggnadsvision som staden strävat efter att uppfylla, med utgångspunkt i det vinnande tävlingsförslaget för Årstafältet. Den lägre bebyggelsen i kvarteren bidrar till att släppa in ljus på gårdarna och till större intimitet och småskalighet. För att uppnå tillräcklig mängd förskoleavdelningar inom planområdet krävs att flera av förskolorna är i två plan med hiss.

Tillgängligheten till parken och utformningen av parkbryggorna behandlas i detaljplanen för parken Dnr 2011-03366.

Teknisk försörjning

Flera remissinstanser lyfter frågor som rör vattenförsörjning och dagvatten. Stockholm vatten framhåller betydelsen av skedesplanering och av att visa hur planområdet påverkar hela ledningssystemet. Stockholm vatten informerar även om att detaljplanen påverkar samtliga VA-ledningar samt en avloppskulvert inom planområdet och att de måste läggas om i nya lägen.

Länsstyrelsen anser att det är positivt att dagvatten hanteras som en resurs samt att dagvattenhanteringen integreras i tillämpning av grönytefaktorn. Länsstyrelsen och flera andra remissinstanser anser att planen bör redovisa var

förorenade snömassor som uppkommer inom området ska placeras. Trafikkontoret framhåller att grundläggning av byggnader behöver ta höjd för infiltration av dagvatten, och ledningsdragning måste ske på ett sådant sätt att den klarar sättningar.

Några remissinstanser lyfter frågan om avfallshantering. Stadsdelsnämnden anser att det är bra att de boende och verksamheter ges möjlighet att enkelt kunna sortera ut avfall för återvinning och matavfall för biologisk hantering. Trafikkontoret framhåller att ÅVC Östberga är av stor betydelse för avfallshanteringen på Årstafältet, och förordar att den blir permanent. Om lokaliseringen av ÅVC Östberga inte görs permanent föreslår trafikkontoret att den placeras öster om Huddingevägen.

Trafikkontoret framhåller också betydelsen av att ta hänsyn till hur miljö och hälsa påverkas av placeringen av den temporära sopsugsterminalen, vad gäller körrutt, minimering av buller vid transport och tömning samt lukt. De påtalar även hur grovavfallet ska hanteras och vilka tillgänglighetskrav staden har, en fråga även handikapprådet lyfter.

Trafikkontoret har lämnat synpunkter på skötsel och drift av de offentliga ytorna. Trafikkontoret påpekar att balkongerna måste placeras minst 3,0 meter över gångbanan ur driftsynpunkt och att garageutfarterna måste utformas så att stadens krav på fri sikt och viloplan uppfylls. Trafikkontoret anser vidare att det är viktigt att cykelparkeringarna på gatumark planeras så att driften optimeras.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

I stadsutvecklingsområdet ska flera av de befintliga ledningarna flyttas och ett nytt ledningsnät som försörjer den nya stadsdelen byggas. För ett så omfattande projekt som Årstafältet är det viktigt att dela in arbetet i olika skeden, och för området som omfattas av Valla 1 kan arbetet delas in i fyra tydliga faser:

- *grundförstärkning av allmän plats*
- *flyttning av ledningar, samt utbyggnad av nytt ledningsnät i allmän plats*
- *iordningställande av gator inför byggande av kvarteren*
- *finplanering av gator och allmän plats när kvarteren är byggda*

Inom ramen för iordningställande av gator och det nya ledningsnätet ryms också omhändertagande av dagvatten, där dagvattnet leds till trädgropar för bevattning av gatuträd och överskottet leds vidare till dammen i parken där det renas och fördröjs.

Återvinningscentralen (ÅVC) Östberga ligger inte inom planområdet och har redan behandlats av stadsbyggnadsnämnden efter samrådet för parken (dnr 2011-03366). Vad gäller sopsugsterminalen kommer den att placeras på ett sådant sätt att den i så liten utsträckning som möjligt påverkar den planerade bostadsbebyggelsen.

Stadsbyggnadskontoret instämmer med trafikkontoret att det är viktigt att planera för en lättskött och driftsäker stadsdel och att kraven på fri sikt och viloplan uppfylls. Vad gäller frågor som rör utformning av cykelparkeringar så kommer det att studeras vidare i detaljutformningen av allmän plats.

Avseende deponering av snö så har trafikkontoret fått i uppdrag att hitta en lämplig plats som alternativ till Årstafältet. Stadsbyggnadskontoret anser inte att ett område för snödeponi ska markeras i detaljplanen.

Hälsa och säkerhet

Både buller och markstabilitet är frågor som tagits upp av många remissintanser, intresseföreningar och boende. Länsstyrelsen befarar att den planerade bebyggelsen blir olämplig med hänsyn till människors hälsa och säkerhet. Om planen antas med nuvarande utformning kan Länsstyrelsen därför komma att pröva kommunens beslut och upphäva detaljplanen med stöd av 11 kap. 11 § PBL, med avseende på markstabilitet och buller.

Länsstyrelsen anser att i det fortsatta arbetet behöver frågor angående stabiliteten i området att framgå av planhandlingarna. De anser även att behovet av eventuella skyddsåtgärder både för befintlig närliggande bebyggelse och för tillkommande bebyggelse behöver beskrivas. Även andra remissinstanser, intresseföreningar och flera boende kommenterar grundläggningsförhållandena. Länsstyrelsen och Nätverket Årstafältet! framhåller att samrådshandlingarna saknar nya fakta om markförhållanden som framkommit i utredningar framtagna av SMHI och SGI där Valla gårde utpekats som riskområde för framtida erosion.

Vad gäller grundvattenförhållanden och risk för sättningar så anser länsstyrelsen att grundvattenförhållandena behöver beskrivas med ett helhetsperspektiv, där även planerade dagvattendammar ingår. Både länsstyrelsen och trafikverket påpekar behovet av att redogöra för exploaterings påverkan på grundvattennivåerna, eventuella kontrollprogram, och hur man förhåller sig till de grundvattennivåer som Södra länkens kontrollprogram reglerar. I planhandlingarna behöver det också framgå om tillkommande dammar avses prövas enligt miljöbalkens 11 kap. om vattenverksamhet.

Länsstyrelsen och flera andra framhåller att bullerutredningen behöver fördjupas med en helhetsbedömning av den sammanlagda bullersituationen för Valla 1 som inkluderar industribuller och lågfrekvent buller från busstrafik. Både länsstyrelsen, miljö- och hälsoskyddsnämnden och skönhetsrådet föreslår att orsakerna till bullret ska hanteras genom att exempelvis planen omarbetas, att hastigheten genom området regleras och att enkelsidiga lägenheter placeras i de minst bullerstörda lägena. Länsstyrelsen vill även att det ska framgå om det behövs skyddsåtgärder av industribullerkällor för att uppnå riktvärdena för externt industribuller.

Trafikförvaltningen (f.d. SL) anser att de riktvärden som finns för trafikbuller i regeringens proposition 1996/97:53 ska följas, och framhåller särskilt att nyetableringsriktvärden avseende ekvivalentnivåer för trafikbuller ska uppnås på hela förskolegården. Avseende vibrationer anser Trafikverket att riktvärde 0,4 mm/s vägd RMS ska tillämpas vid nybyggnad.

Trafikverket lyfter fram att vid tillfällig stängning av Södra länken finns ett utpekat omledningsvägnät för biltrafik respektive farligt gods. Framtida exploateringar och ändringar i den fysiska miljön får inte försvåra framkomligheten på dem.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret delar inte länsstyrelsens farhågor att människors hälsa och säkerhet riskeras på grund av dålig markstabilitet och buller. Stockholm har många byggprojekt på lerjordar och det finns goda erfarenheter av att bygga på dessa områden. Inom projektet finns en stor kunskap om de geotekniska förutsättningarna för att bygga på Årstafältet. Den geotekniska utredning som tagits fram för Årstafältet visar att hela området kommer att behöva grundförstärkas för att stabilisera marken. Där det idag finns lera kommer marken att förstärkas, både där det planeras byggnader men även för gator och parkmark. En översiktlig bedömning av vilka markförstärkningsmetoder som krävs har gjorts, vilken visar att lämpliga tekniker omfattar kalkcementpelare, påldäck och utskiftning av lös jord. Den geotekniska undersökningen visar att marken är mer stabil än man tidigare förutspått, varför metoden påldäck enbart är aktuell vid stora uppfyllnader eller ovanpå stora lager av lera. Stadsbyggnadskontorets erfarenhet är att den typen av undersökningar inte brukar redovisas i planhandlingar.

Den rapport från SMHI och SGI som länsstyrelsen hänvisar till, är en övergripande prognos för hur ett framtida förändrat klimat kan påverka markstabiliteten som avser mark i hela länet, och baseras inte på specifika provtagningar på Årstafältet. I rapporten beskrivs hur slänterna ner mot Valla å är instabila, och att det därför föreligger risk för skred och ras. Detta område ingår inte i planområdet för Valla 1 utan i parkplanen, men i samrådet för parken lyftes inte denna fråga. Dessa slänter kommer att förändras helt, med en kajkant (parkbryggan) som pålas och omgivande mark som förstärks med kalkcementpelare för att klara markstabiliteten. I och med dessa åtgärder minimeras risken för ras och skred.

Ingen grundvattenbildning sker inom planområdet. Grundvattennivåerna varierar inom området och i ett framtida byggskede är det viktigt att inte komma ner i dränerande lager. Ett omfattande kontrollprogram kommer att tas fram för att säkerställa att grundvattennivåerna inte påverkas.

För att tillmötesgå länsstyrelsens synpunkter om buller och markstabilitet kommer de utredningar som redan gjorts inom ramen för projektet att sammanställas och bedömas i en miljökonsekvensbeskrivning. Den bullerutredning som finns framtagen kommer att uppdateras med utgångspunkt i de nya trafikprognoser för Årstafältet som tas fram sommaren 2013, vilket kan innebära att vissa kvarter behöver omarbetas för att uppnå tyst sida. Studentkvarteret kommer exempelvis att omarbetas fram till granskning, så att enkelsidiga lägenheter inte placeras mot huvudgatan annat än i undantagsfall.

Miljö- och klimataspekter

Vad gäller konsekvenser för miljön så delar inte länsstyrelsen stadens uppfattning att projektet inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Enligt Länsstyrelsens bedömning har den sällsynta naturtypen på Årstafältet en avgörande betydelse för den biologiska mångfalden i söderort och därmed bör en miljöbedömning med framtagande av en miljökonsekvensbeskrivning övervägas. Även naturskyddsföreningarna och flera boende anser att en samlad miljökonsekvensbeskrivning behövs för hela exploateringsområdet samt de enskilda detaljplanerna.

Trafikverket och miljö- och hälsoskyddsnämnden framhåller behovet av att komplettera planhandlingarna med en redovisning av hur förslaget påverkar luftkvaliteten och framhåller att bostäder inte bör uppföras där överskridanden sker. Enstaka privatpersoner har kommenterat luftkvaliteten och varnar för att de höga byggnaderna kan orsaka vindtunnlar så att den förorenade luften från Söderleden leds upp i området.

Länsstyrelsen vill informera om att de finns ett förslag till nya vattenförekomster framtagna av Vattenmyndigheten där Årstaviken föreslås bli en egen vattenförekomst. Länsstyrelsen vill påminna staden om att bevaka ett sådant beslut eftersom nya miljökvalitetsnormer kan komma att gälla för den idag förorenade Årstaviken. Naturskyddsföreningarna anser att det saknas diskussion kring effekter av avloppsvattenfrågorna, som också är kopplad till miljökvalitetsnormsfrågan för kustvattnen. Viktigt att bevaka hur det påverkar det tillkommande avloppsvattnets möjligheter att nå god ekologisk status i aktuella recipienter.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret har hittills inte gjort bedömningen att detaljplanen för Valla 1 och parken kan antas medföra sådan betydande miljöpåverkan som åsyftas i PBL(2010) 4 kap 34§ eller MB 6 kap 11§ att en miljöbedömning behöver göras. Länsstyrelsen framför i sitt remissvar för Valla 1 att de kan komma att göra en annan bedömning på denna punkt än staden.

För att tillmötesgå länsstyrelsens synpunkter kommer de utredningar som redan gjorts inom ramen för projektet att sammanställas och bedömas i en miljökonsekvensbeskrivning och kompletteras med nya utredningar som efterfrågats under samrådet. Miljökonsekvensutredningen för hela programområdet kompletteras med fördjupningar till varje detaljplan i området för de miljöfrågor som bedömts vara relevanta. Ett samråd om miljökonsekvensbeskrivningen kommer att genomföras sommaren 2013 med fördjupningar som omfattar både planområdet för parken och Valla 1.

Vad gäller förslag till nya vattenförekomster där Årstaviken föreslås bli en egen vattenförekomst 2015 så bevakar staden detta i sitt fortsatta arbete, liksom de nya miljökvalitetsnormer för vatten som kan komma att gälla.

Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret bedömer att det finns stöd bland samrådssvaren för att den övergripande dispositionen av planen ska stå fast. Bland de avvägningar som gjorts tidigare i planarbetet finns mötet mellan Göta landsväg och den nya bebyggelsen, och stor vikt har lagts vid att både förvalta det vinnande tävlingsförslaget från 2009 och samtidigt respektera det ålderdomliga kulturlandskapet runt Göta landsväg.

Stadsbyggnadskontoret anser att det finns stöd för en ny bebyggelse som tillför något nytt till Valla gärdes siluett och förtydligar att innerstaden flyttat ut sin gräns. Kontoret anser inte att bebyggelsen ska dras tillbaka för att ge mer

utrymme åt Göta landsväg, utan här är Göta landsväg både stadsentré och fornminne.

Ett annat ställningstagande för områdets fortsatta inriktning handlar om att balansera mellan lekfull variation och högljudd brokighet.

Stadsbyggnadskontoret anser att bebyggelsens stora variation i höjd och uttryck är det som utmärker Årstafältet och gör det till något helt unikt i Stockholm. Den lite brokiga och personliga arkitekturen är något som många boende framhållit som positivt i sina svar. Samordning av de viktigaste gestaltungsfrågorna som exempelvis färgsättning kommer dock att ske inför granskning, så att området kännetecknas av variation inom ett gemensamt tema.

Stadsbyggnadskontoret betonar att de svar som kommit in i möjligaste mån ska beaktas i det fortsatta arbetet, och gör följande ställningstaganden:

Föreslagna förändringar

Med anledning av de inkomna synpunkterna föreslår stadsbyggnadskontoret att förslaget ändras på följande sätt:

- Samordning av de viktigaste gestaltungsfrågorna som exempelvis färgsättning.
- Planera takterrasser och/eller gröna tak på samtliga platta tak.
- Bearbeta vissa kvarter (exempelvis studentkvarteret) för att uppnå tyst sida längs huvudgatan, med utgångspunkt i de nya trafikprognoserna.
- Förtydliga avgränsningen mellan allmän plats och kvartersmark, t ex med häckar, plank och murar.

I samtliga kvarter ska stadens riktlinjer för tillgänglighet följas, och projektets cykelparkeringsnorm på 2,5 cykelplatser/lägenhet uppnås.

Kontoret anser att ovanstående revideringar innebär en lämplig avvägning mellan olika intressen.

Inkomna synpunkter

Nedan redovisas en sammanfattning av inkomna synpunkter. För yttrandena i sin helhet hänvisas till planakten för projektet, dnr 2011-11775. Planakten för ärendet finns tillgänglig i Tekniska Nämndhuset på Fleminggatan 4.

Statliga och regionala myndigheter och förbund

Länsstyrelsen

Ett förslag till detaljplan, upprättat i december 2012, har kommit in till Länsstyrelsen för samråd enligt 5 kap. 11 § plan- och bygglagen (2010:900), PBL.

Planområdet är en del av Årstafältet mellan stadsdelarna Årsta, Östberga och Enskedefältet. Årstafältet är idag en landskapspark och används för rekreation, odling och idrott. Detaljplaneförslaget utgör en ny stadsdel som binder samman Årsta och Östberga och innehåller cirka 870 lägenheter, varav 124 är studentlägenheter. I förslaget ingår flerbostadshus, stadsradhus, lokaler för centrumändamål och förskolor.

Enligt 5 kap. 14 § PBL ska Länsstyrelsen under samrådet bl.a. verka för att bebyggelse m.m. inte blir olämplig med hänsyn till människors hälsa eller säkerhet.

Länsstyrelsens synpunkter

Sammanfattande bedömning

Länsstyrelsen befarar, med beaktande av nuvarande underlag, att den planerade bebyggelsen blir olämplig med hänsyn till människors hälsa och säkerhet. Om planen antas med nuvarande utformning kan Länsstyrelsen därför komma att pröva kommunens beslut och upphäva detaljplanen med stöd av 11 kap. 11 § PBL, med avseende på markstabilitet och buller.

De statliga ingripandegrunderna enligt 11 kap. PBL

Av 11 kap. PBL följer att Länsstyrelsen ska upphäva en kommuns beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan om beslutet innebär bl.a. att en bebyggelse kan befaras bli olämplig med hänsyn till människors hälsa eller säkerhet.

Nedan redovisas Länsstyrelsens syn på hur planförslaget förhåller sig till de statliga ingripandegrunderna.

Geotekniska förhållanden, stabilitet och grundvatten

Enligt SGI:s preliminära bedömning är Valla gärde ett sådant område där närmare undersökningar bör utföras för att klargöra eventuella risker för skred och ras, (Rapport 2011, Riskområden för skred, ras, erosion och översvämning i Stockholms län — för dagens och framtidens klimat). Området är flackt och utgörs av postglacial lera med en mäktighet av 12-22 meter enligt jordartskartan. Området avvattnas av mindre dike och det kan finnas risk för lokala problem med stabilitet vid dikena. Länsstyrelsen anser liksom SGI att i

det fortsatta arbetet behöver frågor angående stabiliteten i området klargöras. En redogörelse av stabilitets- och skredförhållanden behöver framgå i planhandlingarna. Behovet av eventuella skyddsåtgärder både för befintlig närliggande bebyggelse och för tillkommande bebyggelse behöver beskrivas.

Årstafältets grundvattenmagasin är påverkat av tidigare anläggningsverksamhet och olika former av dräneringar och åtgärder som minskat grundvattenbildningen har medfört att området är mycket känsligt för ytterligare bortledning av vatten. Detaljplanen ligger i en av de mest känsliga delarna inom Södra länkens kontrollområden enligt Trafikverket. Marksättningar pågår i områden längs Sandsfjärdsgatan. Länsstyrelsen anser att vid en exploatering av Årstafältet så är det viktigt att grundvattenförhållandena ses i ett helhetsperspektiv, inklusive planerade dagvattendammar. Exploateringens påverkan på grundvattennivåerna och behov av kontrollprogram behöver belysas. I redogörelsen bör det ingå på vilket sätt man kommer att förhålla sig till de grundvattennivåer som Södra länkens kontrollprogram reglerar. I planhandlingarna behöver det också framgå om tillkommande dammar avses prövas enligt miljöbalkens 11 kap. om vattenverksamhet.

Buller

Årstafältet exponeras av buller från ett flertal större vägar samt andra bullerkällor som flygtrafik, tåg och industri. Den översiktliga bulleranalysen, daterad 4 april 2012, anger dock att det inom planområdet finns goda möjligheter att tillgodose behovet av boendemiljöer som inte är bullerstörda. Länsstyrelsen anser att i det fortsatta planarbetet behöver bullerutredningen fördjupas med en helhetsbedömning av den sammanlagda bullersituationen för Valla 1, där de olika bullerkällorna framgår. En redovisning med planlösningar behöver göras i de fall där avsteg från riktvärdena för trafikbuller behöver göras. I bullerutredningen behöver det också framgå om skyddsåtgärder av industribullerkällor eventuellt behöver vidtas för att innehålla riktvärdena för externt industribuller.

Enligt planbeskrivningen planeras studentlägenheter, bland annat i en torndel vid huvudgatan, där riktvärdet 55 dB(A) ekvivalent ljudnivå överskrids. Länsstyrelsen anser att enkelsidiga lägenheter i bullerutsatta lägenheter utgör en mindre god boendemiljö. Speciallösningar med bullerskydd för fönster kan accepteras i undantagsfall och för enstaka lägenheter då andra möjligheter att uppfylla bullerriktvärdet har uttömts, dock ej som en generell lösning. Skulle en fördjupad bullerutredning visa att flera av de enkelsidiga lägenheterna har svårt att klara riktvärdet för buller vid huvudgatan bör en annan placering för dessa lägenheter i kvarteret väljas, alternativt så bör en omstudering av huskropparna göras för att sammantaget uppnå en bättre boendemiljö i det bullerexponerade läget.

Övriga synpunkter

Naturmiljö

Länsstyrelsen kan konstatera att beskrivningen av naturmiljön långt ifrån håller den kvalitet man kan förvänta sig av ett projekt av denna dignitet. Den innehåller ett flertal sakfel, gjorda bedömningar framstår som mindre sakliga och betydelsen av ingreppet i naturmiljön undervärderas enligt Länsstyrelsens mening. Planhandlingarna bör redovisa vilka naturvärden som förloras eller

ändras så det blir tydligt vilka olika intressen som Stockholms stad gör avvägningar mellan.

Länsstyrelsen delar inte Stockholms stads bedömning att planens genomförande inte kan antas medföra betydande miljöpåverkan enligt PBL och MB. Länsstyrelsen gör på nuvarande underlag bedömningen att ingreppen kommer att få ekologiska konsekvenser av betydelse, åtminstone ur ett kommunalt perspektiv.

I programyttrandet skrev Länsstyrelsen bland annat följande: "Årstafältet utgör en för Stockholms centrala delar sällsynt naturtyp. Dess kvalitéer med stor öppen gräsmark är jämförbara med Ladugårdsgärde och Järvafältet. Årstafältet är ensamt i sitt slag i södra Stockholm och har därför en avgörande betydelse för den biologiska mångfalden i söderort. Utbygganden på fältet kommer med stor sannolikhet att få negativa konsekvenser för denna mångfald."

Länsstyrelsen efterfrågade i programsamrådet en tydligare beskrivning av vilka negativa konsekvenser exploateringen skulle få för stadens biologiska mångfald. Bland annat efterlyste Länsstyrelsen en noggrannare artkartering, vilken inte har presenterats. Länsstyrelsen vidhåller att en artinventering behöver göras.

I beskrivningen av naturmiljön behöver den information som finns tillgänglig i Artportalen användas. Bland kärlväxterna finns en hel del fynd av rödlistade arter på platsen, vilka skulle behöva eftersökas vid en systematisk fältinventering. I artlistan nedan anges dessa särskilda naturvärden som finns (eller kan finnas kvar) i området.

Staden anger att planförslaget inte bedöms medföra stor påverkan på de samlade naturvärdena på Årstafältet (under förutsättning att en rad hagtornsträd flyttas).

Dock innebär planen att hela planområdet omvandlas till kvartersmark, varför Länsstyrelsen inte delar denna bedömning. Planen måste också i detta sammanhang ses tillsammans med övriga planer för Årstafältet, hela projektet innebär att omkring hälften av fältet exploateras och att markhävden på övriga delar i olika grad kommer att ändras. En grundläggande ekologisk teori är att ett större naturområde har större möjlighet att hysa många arter än ett mindre område. En minskad utbredning av naturmark leder till minskad biologisk mångfald i området. Det är högst sannolikt att känsliga och krävande arter är de första att försvinna från området, det vill säga de rödlistade arterna.

I avsnittet om fågelliv (s.8 i "Naturvärden och ekologiska nätverk") anges att tornfalk regelbundet ses jaga över fältet. I samrådshandlingarna saknas dock en bedömning av konsekvenser för falken. Enligt Länsstyrelsen är detta det tornfalkspar som häckar i Riddarholmskyrkans torn, och som har Årstafältet som viktigaste födosöksområde. När det gäller sånglärka hänvisar planbeskrivningen till analysen av spridningssamband, och menar att länets population av sånglärka inte skulle påverkas även om Årstafältet försvinner som lokal för arten. Länsstyrelsen anser att detta är sekundärt och att lärkans förekomst på Årstafältet är det som bör värderas i första hand, oavsett spridningssamband. Eftersom öppen gräsmark är en bristbiotop så här nära staden är det områdets inneboende värden som är centrala vid en ekologisk och naturvärdesmässig bedömning, medan omgivningsfunktionerna bör komma i

andra hand. Det är sådana egna kvaliteter som utgör höga värden vid rekreatjonsbesök för de närboende. Exploatering innebär sannolikt att sånglärka försvinner från området, tillsammans med möjligheten för framtidens stockholmare att höra lärkans sång i Söderort.

Även om det inte är sannolikt att sånglärkan och eller tornfalken kommer att finnas kvar efter exploatering, vill Länsstyrelsen framhålla vikten av att i första hand om möjligt bevara extensivt skötta gräsmarker (såsom det skrivs i "Naturvärden och ekologiska nätverk", avsnitt 3.5), hellre än att utveckla eller flytta runt buskmarker och trädstrukturer i området. De senare är inte några bristhabitat i trakten, till skillnad från gräsmarkerna.

Artlista enligt Artportalen:
(bör eftersökas vid en fältinventering).

Kärlväxter inom planområdet

Klätt / Åkerklätt	(2006)	Starkt hotad (EN)
Sommarfibbla	(2007)	Nära hotad (NT)
Tovsippa	(2007)	Nära hotad (NT)
Renlost	(1990)	Sårbar (VU)
Bolmört	(2006)	Nära hotad (NT)
Gullviva	(2007)	
Vildpersilja	(2006)	

Övriga fältet

Kärlväxter

Knölvial	(1990)	Sårbar (VU)
Gullviva		
Stortimjan	(2000)	Sårbar (VU)
Taggkörvel	(1998)	Sårbar (VU)
Sommarfibbla	(2011)	Nära hotad (NT)
Klätt	(2005)	Starkt hotad (EN)
(Svedjenäva, 1980-tal)		

Insekter

Matt kornlöpare	(1978, 1979)	Starkt hotad (EN)
-----------------	--------------	-------------------

Fåglar:

Sånglärka (karaktärsart för området)	Nära hotad (NT)
Silltrut	Nära hotad (NT)
(Busksångare 2006, enstaka häckning)	Nära hotad (NT)

Ärtal inom parentes är senaste rapporterade fynd till Artportalen

Dagvattenhantering

Länsstyrelsen anser att föreslagen dagvattenhantering är acceptabel under förutsättning att de förslag som presenteras i dagvattenutredningen genomförs. Länsstyrelsen anser att det är positivt att dagvatten hanteras som en resurs samt att dagvattenhanteringen integreras i tillämpning av grönytefaktorn och att klimataspekter beaktas.

Hantering av förorenad snö är ett problem i tätorter. Ofta saknas lämpliga platser för uppläggning/deponering. Länsstyrelsen anser att planen bör redovisa var förorenade snömassor som uppkommer inom området ska deponeras.

Miljökvalitetsnormer för vatten

I planbeskrivningen redovisas kortfattat hur miljökvalitetsnormer för vatten påverkar berörd vattenförekomst Mälaren-Stockholm. Denna vattenförekomst omfattar en stor del av den östligaste delen av Mälaren. Man gör vidare bedömningen att ingen förändrad tillförsel av näringsämnen kommer att ske från planområdet och att MKN för vatten därmed kommer att kunna följas. Den berörda vattenförekomsten är idag klassad till god ekologisk status, men den uppnår inte god kemisk status (miljögifter). Miljökvalitetsnormer som ska uppnås för vattenförekomsten är god ekologisk status 2015 och god kemisk status till 2015 med tidsfrist för tributyltenniföreningar till 2021. Länsstyrelsen vill informera om att de finns ett förslag till nya vattenförekomster framtagna av Vattenmyndigheten. I detta förslag föreslås Årstaviken bli en egen vattenförekomst. Ett beslut om ny vattenförekomstindelning för distriktet förväntas år 2015. Länsstyrelsen vill påminna staden om att bevaka ett sådant beslut eftersom nya miljökvalitetsnormer kan komma att gälla för den idag förorenade Årstaviken, som får ta emot betydande volymer dagvatten från omgivande tätbebyggda områden.

Miljöbedömning

Länsstyrelsen delar inte stadens uppfattning att projektet inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Enligt Länsstyrelsens bedömning har den sällsynta naturtypen för centrala Stockholm en avgörande betydelse för den biologiska mångfalden i söderort och därmed bör en miljöbedömning med framtagande av en miljökonsekvensbeskrivning övervägas.

Trafikförvaltningen (tidigare Storstockholms lokaltrafik (SL))

Trafikförvaltningen framför att planområdet har ett bra kollektivtrafikläge med närhet till både busstrafik och Tvärbanan. Den framkomlighetsstrategi som staden har tagit fram är bra om den appliceras tidigt i planering så att kollektivtrafiken kan ha hög framkomlighet och ett prioriterat utrymme.

Det är positivt att stadsdelen planeras utifrån att den ska vara tillgänglig för alla med bra utformade gång- och cykelvägar som är säkra, trygga, gena och lättorienterade. Det är bra om dessa knyter an till kollektivtrafikens bytespunkter och hållplatser.

Det är positivt att det görs plats för busstrafik på huvudgatan. I planhandlingarna nämns snabbusslinjer. Trafikförvaltningens huvudinriktning är att planera för en busstrafik som ska trafikera Gullmarsplan respektive Årstaberg och vidare mot Liljeholmen. På sikt kan det bli aktuellt med någon busslinje mot Södermalm. Linje 154 som idag går till Liljeholmen kan i framtiden komma att förlängas till Älvsjö i den ena riktningen och i den andra till Hornstull och Västerbroplan.

Planhandlingarna beskriver inte var framtida busshållplatser kan placeras. Med hänsyn till områdets täthet bör ett hållplatsavstånd på knappt 300 meter vara en bra utgångspunkt. I anslutning till det torg som planeras bör en hållplats kunna anläggas, ytterligare en hållplats kan placeras vid gångstråket vid

Tvärbanan samt ytterligare en hållplats som inrättas öster om det aktuella planområdet. Det är viktigt att hänsyn tas till Trafikförvaltningens riktlinjer i Ri-Buss vad gäller lutningar och gatubredder samt utformningar av hållplatser när dessa projekteras.

Det är viktigt att eventuella störningar från busstrafik beaktas. Vad gäller bussar är det oftast maximalnivåerna som genererar klagomål. Det är framförallt lågfrekvent buller vid tomgångskörning och start upplevs som störande, t.ex. vid korsningar och busshållplatser. För planerad bebyggelse som vetter mot gator som kommer att trafikeras av busstrafik ska utformningen av fastigheterna ske så att Socialstyrelsens riktvärden för lågfrekvent buller innehålls i sovrum. Vid den förskola som planeras ska åtgärder vidtas så att nyetableringsriktvärdena avseende ekvivalentnivåer för trafikbuller innehålls på hela skolgården/lekplatsen.

Storstockholms Brandförsvär

Storstockholms Brandförsvär har inte identifierat några särskilda risker med planförslaget. Brandvattenförsörjning, framkomlighet och tillgänglighet för SSBF vid händelse av räddningsinsats bör beaktas.

Trafikverket

Trafikverket är positivt till att staden utvecklas i detta kollektivtrafiknära och cykelvänliga läge.

För att Trafikverket ska kunna ta ställning till trafikfrågorna i planen behövs den fördjupade trafikutredningen, som enligt planbeskrivningen avses att tas fram till granskningsskedet. Det är viktigt att kapaciteten för vägtrafiken inte påverkas negativt, så att flödet ut från Trafikverkets tunnlar hindras. När trafiken i tunnelarna inte flyter blir konsekvensen att tunnelarna måste stängas, vilket ger konsekvenser för framkomligheten och den lokala miljön på ytvägnätet.

Trafikanalysen visar på en vilja att styra trafiken till de södra anslutningarna mot området. Det finns en risk att trafiken ändå tar sig ut på huvudvägnätet via de redan hårt belastade knutpunkterna i norra delen av området. Konsekvensen blir köer inom bostadsområdet, vilket det även finns en överhängande risk för om inte en väldigt god kollektivtrafik åstadkoms. Risker finns att trängsel inom kollektivtrafiken verkar i motsatt riktning; att vägtrafiken ökar mer än som planerats för.

Sammanfattningsvis ska staden och Trafikverket vara överens om indata och resultat i trafikanalyserna innan granskningsskedet kommer. Om ytterligare åtgärder krävs till följd av planen skall dessa bekostas av annan än Trafikverket och regleras i ett avtal innan planen antas.

Cykeln har en given plats i ett långsiktigt hållbart transportsystem och det är väsentligt att skapa förutsättningar för trafikanterna att i högre grad välja cykeln framför bilen. Det är positivt att planen även omfattar en cykelplan.

Vid tillfällig stängning av Södra länken finns ett utpekat omledningsvägnät för biltrafik respektive farligt gods. Framkomligheten på detta omledningsstråk finns reglerat i ett genomförandeavtal som upprättats mellan Trafikverket och Stockholms stad. Framtida exploateringar och ändringar i den fysiska miljön

får på intet sätt försvåra framkomligheten på det i avtal markerade stråken för ändamålet.

Trafikverket anser att de riktvärden som finns för trafikbuller och som anges i regeringens proposition 1996/97:53 ska följas vid planering av ny bebyggelse för att uppnå en god boendemiljö. Avseende vibrationer anser Trafikverket att riktvärde 0,4 mm/s vägd RMS ska tillämpas vid nybyggnad. Avsteg är acceptabelt så länge en god boendemiljö kan uppnås. Om avsteg från riktvärdena tillämpas ansvarar kommunen för eventuella bullerstörningar i framtiden. Om Trafikverket drabbas av kostnader till följd av kommunens planering eller bristande uppföljning av planering kommer Trafikverket att överväga att ställa skadeståndsanspråk på kommunen.

Planhandlingarna måste kompletteras med redovisning av förslagets påverkan på luftkvaliteten. Även framtida nivåer bör beräknas. Bostäder bör inte uppföras där överskridanden eller risk för överskridanden av miljökvalitetsnormer sker. Oavsett användningsområde skall det säkerställas att tillgången till god luftkvalitet kan erhållas inom planområdet.

Det är viktigt att inte utbyggnaden bidrar till ökad trafik som kan innebära att bebyggelsen medverkar till risk för överskridanden på andra platser, dit trafiken leds. I Stockholms län är problemen stora för att klara miljökvalitetsnormerna för luft och det är därför angeläget att hålla nere trafikökningen. Detta är viktigt också för att klara krav på minskade klimatutsläpp och även för att klara tillgängligheten i länet.

Detaljplanen ligger i ett av de mest känsliga delarna inom Södra länkens kontrollområde. Olika former av dräneringar och åtgärder som minskat grundvattenbildningen har medfört att nästan inget grundvattenutflöde sker från dalgångens jordlager och att området därmed är mycket känsligt för ytterligare bortledning av vatten. Marksättningar pågår sedan länge bland annat i områden längs med Sandfjärdsgatan. Exploateringen av Årstafältet kan innebära förändrade grundvattenförhållanden. Trafikverket kräver därför att staden utreder frågan med stor respekt och informerar om resultatet.

Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar

Lantmäterimyndigheten

Lantmäterimyndigheten har inga erinringar mot förslaget.

Enskede – Årsta – Vantörs stadsdelsnämnd

Stadsdelsnämnden ser positivt på förslaget till detaljplan. Den nya bebyggelsen bidrar till att många nya invånare kan flytta in i området. Gatustrukturen och kvartersutformningen skapar bra förutsättningar för en levande och trygg stadsmiljö och för att verksamheter och service kan etableras i området. Förvaltningen ser positivt på att inriktningen för området ligger på cykel- och gångtrafik samt kollektivtrafik. Det är mycket viktigt att resor med cykel ska vara möjligt för olika grupper, t ex skolungdomar och äldre, och att cykelresor ska kunna göras till arbete, skola, fritidsaktiviteter och i andra ärenden. Det är bra att de boende och verksamheter ges möjlighet att enkelt kunna sortera ut avfall för återvinning och matavfall för biologisk hantering.

Förslaget tar stor hänsyn till att gator utformas utifrån barnens perspektiv. Det är särskilt viktigt att barn och förskolepersonal dagligen kan ta sig från förskolorna i kvarteren till parken, eftersom förskolegårdarna är små.

Det är viktigt att barn kan göra säkra passager över det regionala cykelstråket, där cyklar kan nå höga hastigheter. Särskilt viktigt är korsningen mellan Vallastråket och det regionala cykelstråket. Stråket bör vara markerat med säkra överfarter. Samtliga cykelstråk bör vara enkla att uppmärksamma.

En blandning av service, boende och arbetsplatser ger förutsättningar för upplevelsen av trygghet om området befolkas och användas under olika tider på dygnet. De offentliga stråk som ligger i direkt anslutning till planområdet behöver gestaltas för trygghet om de ska fungera som sammankopplande med övriga stadsdelar och användas för sociala funktioner, genom aktiviteter och interaktion. Det är viktigt att säkerställa behovet av belysning och god sikt i stråk och på platser som torg. Viktigt att staden kan säkerställa att offentliga platser hålls städade och underhållna på bästa sätt.

Ingen parkmark är inplanerad i planområdet, däremot ett stort antal gatuträd som kan bidra till grönska på gatumark och på torg. Avsaknaden av mindre bostadsnära parker gör att besökare hänvisas till intilliggande parker och grönområden. Det bidrar också till behovet av säkra och trygga passager till bland annat fältets park samt till parker och grönområden norr om planområdet.

Det är viktigt att personer som har rörelsehinder ska kunna använda hela det nya området. Utformningen av stadsrummet behöver därför ta hänsyn till hinder som finns för personer med olika former av funktionsnedsättning, även de med synskador eller hörselnedsättning.

Det finns ett behov av minst 14 nya förskoleavdelningar vilket tillgodoses i planförslaget. Det är positivt att förskolorna placeras både i bottenplan på flerbostadshus och i en större fristående förskolebyggnad.

Förskolor i flerbostadshus bör bestå av minst fyra avdelningar för ca 60 barn. Om förskolorna planeras i två våningar bör de bestå av minst sex avdelningar. Den fristående förskoletomten kan med fördel bebyggas med den konceptförskola som staden tagit fram, *Framtidens förskola*. Lokalerna bör utformas med flexibla rumslösningar så att de kan anpassas efter förändrade lokalbehov. Förskolelokaler kan byggas om till t ex fritidsgård om behovet ändras.

I de kvarter där förskolor planeras in bör innergårdar vara avsedda för förskoleverksamheten. Det är mycket viktigt att en uppdelning görs på gårdarna för att undvika konflikt mellan boende och förskoleverksamhet. I kvarter F beskrivs gården som gemensam för boende och förskola. Det är inte lämpligt av ovan nämnda anledning. Kvarter F har dessutom längre avstånd till parken än vad kvarter A har, vilket gör det än mer nödvändigt med en permanent gård, avskild från bostadsgården. Det är också viktigt att förskolegårdarna har säkra stängsel eller staket. Entréerna till förskolorna bör finnas från förskolegården.

På den fristående tomten för förskola (kvarter H) pekas en yta ut markerad med x och ska vara tillgänglig för allmän gångtrafik. Förvaltningen ställer sig

frågående till detta, med tanke på att den angränsar till en fastighet och inte ansluter till någon befintlig parkväg.

Förvaltningen har meddelat ett behov av sex gruppbestäder (LSS) inom hela projektet. Merparten av gruppbestäderna kan med fördel vänta till kommande utbyggnadsetapper, eftersom stadsdelen inte är att betrakta som ett tillgängligt område under utbyggnadstiden och då närmiljön kan uppfattas som störande för gruppbestädernas brukare. Förvaltningen ser emellertid att en gruppbestad skulle ha möjlighet att inrättas i det kvarter som ligger närmast Valla gårde (kvarter I) mot Sandfjärdsgatan och Valla. Platsen ligger intill befintligt bostadskvarter med grönska mellan husen och troligen mindre stört av byggarbeten under utbyggnadstiden än de mer centrala kvarteren i planområdet.

Vad gäller vård- och omsorgsboende för äldre så visar befolkningsprognosen i nuläget inget behov av en utbyggnad på Årstafältet. Däremot kan behovet finnas efter 2030, vilket planeringen för kommande utbyggnadsetapper behöver ta hänsyn till.

Området kommer att försörjas med kollektivtrafik på ett bra sätt. Snabbusslinjer genom området kommer att bidra till att tillgängliggöra övriga delar av staden. Det är emellertid viktigt att tillgängligheten för boende i Östberga inte blir beroende av att en eventuell spårväg dras till fältets södra delar. Alternativa kollektivtrafiksätt behöver diskuteras i ett tidigt skede för att säkerställa detta.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Miljö- och hälsoskyddsnämnden tillstyrker planförslaget under förutsättning att:

1. Genomfartstrafik genom planområdet prioriteras för gång-, cykel- och kollektivtrafik.
2. Enkelsidiga studentlägenheter placeras på platser inom planområdet där det kommer råda låga bullernivåer.
3. Kompensation för den naturmark som ianspråk tas sker genom en naturvårdsinriktad del av Årstafältets nya park.
4. Fler av planförslagets lokalgator görs om till gångfartsgator (gågator).

Nämnden anser att tidigare framförda programsynpunkter i huvudsak har beaktats och att planförslaget sammanfattningsvis är positivt där den nya bebyggelsen kommer utgöra ett bra tillskott av bostäder för staden. Nämnden är positiv till rapporten Cykelplanering på Årstafältet som utvecklar cykeltransporter i den nya stadsdelen inklusive cykelbefrämjande åtgärder i anslutande stadsdelar. Den lokala grönytefaktor som tagits fram för Årstafältet är, enligt nämnden, ett annat betydelsefullt planeringsunderlag som hanterar frågor om ekosystemtjänster mm för den nya bebyggelsens gårdar.

Genomfartstrafik för bilar bör begränsas för att få fram ökad framkomlighet och trafiksäkerhet för gående, cyklister och kollektivtrafik. En hastighetsanpassning till max 30 km/timmen för huvudgatan eventuellt i kombination med gatuutformning som tydligt prioriterar kollektivtrafik kan

vara ett sätt att begränsa genomfartstrafiken. Signalstyrning kan användas för att ge snabbusstrafik prioriterad framkomlighet

Bullerfrågan behöver studeras vidare. Skärningsåtgärder är här inte motiverat då tysta uteplatser kan ordnas på bebyggelsens gårdar. De minst bullerutsatta platserna inom planområdet bör prioriteras för de oftast enkelsidiga studentlägenheterna. Viktigt är även att arbeta med källorna till buller. Endast låga hastigheter om 30 km/timmen bör tillåtas. Att angöring till fastigheternas parkeringsgarage sker från huvudgatan respektive norra lokalgatan innebär att konceptet med gångfartsgator även bör kunna prövas för fler lokalgator. Detta gynnar en god ljudmiljö och en säker trafikmiljö samtidigt som nödvändiga transporter såsom varutransporter och sjuktransporter ändå kan ske. Besöksparkering för området bör kunna ordnas genom kantstensparkering vid huvudgatan respektive norra lokalgatan.

MHN anser att den naturmark som ianspråkats för ny bebyggelse mm ska kompenseras. Det är något oklart i vilken utsträckning som naturvärdena kommer värnas och utvecklas. Ett förslag är att den nya parken bör innehålla en naturvårdsinriktad del som kan utgöra kompensation för den typ av naturmark som försvinner. En användning av framtagna grönytefaktorer kan delvis kompensera för den mark som åtgår för kvartersmark.

Det är fördelaktigt om förskolan i kvarteret F kan flyttas till något av kvarteren närmare Årstafältet och så man slipper korsa den trafikerade huvudgatan på vägen till fältet. För kvarteret F bedömer nämnden att gården är lite, vilket kan leda till att användningsmöjligheterna blir begränsade och slitaget stort, vilket innebär att utemiljön förlorar i lekvärde.

Nämnden är positiv till att stadsbyggnadskontoret kommer att studera frågan om luftkvalitet i det fortsatta planarbetet. Kombinationen av kommande trafikbelastning och hur gaturummen utformas kan ge en indikation om behovet av fördjupade undersökningar av luftkvaliteten inom planområdet.

Trafikkontoret

Trafikkontoret framhåller att vissa hus är indragna vilket medför att kvartersmark är direkt intill gatumarken. Det är viktigt att det i utformningen tydligt framgår vad som är kvartersmark respektive gatumark. En undran är även hur beläggingsmaterial och mönster samordnas med anslutande gatumark vid dessa platser och hörn. Trafikkontoret vill medverka i det fortsatta arbetet gällande detaljutformning och materialval av de allmänna ytorna (särskilt torget) samt placering av övergångsställen.

Det är viktigt att höjderna vid entréer, (färdigt golv), och garageutfarter stämmer överens med de projekterade höjderna. Detta så att det inte i ett sent skede upptäcks och krävs speciallösningar på utformningen av gångbanan. Det ska vara en plan yta utanför entréerna.

Grundläggning av byggnader måste ta höjd för infiltration av dagvatten. Ledningsdragning måste ske på ett sådant sätt att den klarar sättningar.

Balkongerna måste placeras minst 3,0 meter över gångbanan ur driftsynpunkt. Är ytan körbar ska balkongerna placeras på fri höjd. Kontoret skulle vilja veta hur balkongerna ska utformas, exempelvis om de är indragna samt vilket djup,

då det kan påverka gestaltningen av gatan. Garageutfarterna måste utformas så att stadens siktkrav följs samt erforderliga viloplan finns.

I detaljplanen föreslås stationär sopsug vilket är det förstahandsval som förordas av Stockholms stad. Tre fraktioner ökar tillgängligheten för sortering och på så vis frigörs utrymme i föreslagna miljöstugor. Framtida lagstiftning kring hanteringen av avfall kan komma att förändra kravet på system. Placering av en temporär sopsugsterminal bör beakta hur miljö och hälsa påverkas. Detta gäller optimering av körrutt, minimering av buller vid transport och tömning samt lukt.

Grovavfall ska lämnas till av fastighetsägaren anvisat grovavfallsutrymme inom eller i närheten av fastigheten. Fastighetsägaren kan även välja att samla in grovavfall genom containerhämtning. För god tillgänglighet rekommenderar staden ett gångavstånd på max 100 meter till avlämningsplats.

Mot bakgrund av relativt låga parkeringstal förväntas andelen boende med tillgång till bil vara jämförelsevis låg i stadsdelen. Troligt är då att färre kan köra sitt grovavfall till ÅVC och fler personer har bruk för grovavfallsutrymme i närheten av fastigheten. Miljörummen bör utöver sortering av övriga fraktioner ha utrymme för grovavfall.

Detaljplanen refererar till ÅVC Östberga som en del i avfallslösningen för bebyggelsen på Årstafältet. Då ÅVC Östberga är av stor betydelse för avfallshanteringen i bebyggelsen på Årstafältet bör en permanent etablering diskuteras vilket förordas av TK avfall. Med ökad exploateringsgrad i området ökar belastningen på återvinningscentralen. ÅVC Östberga är kraftigt belastad i dagsläget.

Vid frånvaro av en ÅVC i området ställs större krav på fastighetsnära lösningar för avfall runt Årstafältet vilket medför tung trafik samt ianspråktagande av yta i bostadsområden. Återvinningscentralens framtida placering är därför av stor betydelse för planeringen av Årstafältet. I fall att lokaliseringen av ÅVC Östberga inte görs permanent måste alternativ yta för centralen föreslås. Ett alternativ till nuvarande placering är öster om Huddingevägen, intill postterminalen.

När man planerar indragna husliv i kvarteren kan det bli svårare att orientera sig som blind eller med synnedsättning, detta gäller även de öppna torgbildningarna. Trafikkontoret anser att det är bra om man tar med det i planeringen redan nu så kontoret inte behöver göra ledstråk i onödan. Ledstråk kan dock behövas i alla fall på några platser, som kan bli lite oroliga och svåra att orientera sig på. Glaspartier måste kontrastmarkeras så man uppfattar att det är en glasyta.

Det är viktigt att se till att takhöjden till garaget ska vara 2,80 meter och även takhöjden där Hk-platserna är, för de större bilar som många funktionshindrade har idag. Cykelparkeringen i området blir omfattande då det planeras som en cykelstadsdel där många ska cykla istället för att ta bil. Det är då viktigt ur tillgänglighetshänsyn att planera så att gångstråken hålls fria. Cykelparkeringen ska placeras i det kvarter där de boende bor.

Kontoret önskar en redovisning hur tillgängligheten ska fungera på parkbryggan och anslutningarna mot vattnet. Det går inte att bedöma om angöringsavståndet 10-meter från varje entré uppfylls.

Kvarter F har en upphöjd kvartersmark där de privata entréerna är tänkta att nås via en trappa. Även kvarter I har bostadssdelar som ligger en halv trappa upp. Kontoret önskar en redovisning hur tillgängligheten är tänkt att lösas vid denna plats. Gårdarna har ofta nivåskillnader men att man då har sett till att det finns ramper. Dock i kvarter B verkar det inte finnas någon ramp utan två stycken trappor. Det är viktigt att även lekplatser och grönytor blir tillgängliga, så barn och vuxna med funktionshinder kan använda ytorna.

Då tanken är att parkstråket ska vara ett gångfartsområde/gågata är det viktigt att den planeras så att motorfordonstrafiken minimeras. Exempelvis bör eventuella lokaler/verksamheter planeras så att lastning och lossning sker från garagen alternativt sidogatorna.

Förskolorna bör placeras på lokalgatorna där trafiksituationen är lugnare samt närmare parken. Flera av förskolorna är även placerade på gårdar som är relativt långt från parken vilket skapar behov att passera trafikerade gator när barnen skall gå till parken.

Kontoret anser att det bör utföras sol- och ljusstudier även för gatorna och de allmänna ytorna då det är viktigt att det finns såväl soliga som skuggiga allmänna platser där exempelvis uteserveringar kan skapas.

Kontoret ifrågasätter hur pergolor, orangerier, m.m. på kvartersmark ska underhållas och skötas. Kontoret föreslår att man ska studera om stomplantering i form av häckar kan behövas vid radhusen ut mot gatan för att säkerhetsställa att gatubilden hålls ihop.

Kvarter E uppfylls inte cykelparkeringsnormen på 2,5. Parkeringsstalet för bilar är satt till 0,5 vilket är relativt lågt. För att få ner andelen bilar i området anser trafikkontoret att det är viktigt att arbeta med åtgärder för att främja gång, cykel och kollektivtrafik. Det är viktigt att cykelparkeringarna på gatumark planeras så att driften optimeras.

Exploateringskontoret

Kontoret tillstyrker förslaget till detaljplan. Kontoret konstaterar att den första etappens bebyggelse stämmer väl överens med utgångspunkterna i programmet för Årstafältet (2010) och avsikterna i det vinnande tävlingsförslaget *Arkipelag* (2008). I denna etapp har antalet lägenheter ökat sedan planarbetet påbörjades, vilket följer de riktlinjer KF gav i samband med att ett reviderat inriktningsbeslut för projektet togs 2012-10-15.

Stockholms stadsmuseum

Stadsmuseet är positivt till att planförslagets bebyggelse mot norr och området Valla gårde har en skala som skapar en övergång mot befintlig bebyggelse. Att förslaget endast innehåller riktigt hög bebyggelse mot söder gör att Valla gårde upplevelsemässigt tillåts vara en avgränsad enhet. Den nya bebyggelsens variation i höjd, form och material kan också bli en spännande kontrast mot den mycket enhetliga och monumentala bebyggelsen i Valla gårde.

Stadsmuseet ser planerna för Årstafältet som en möjlighet att realisera arkitektur med hög kvalitet av internationell klass.

Göta landsväg kräver ett stort skyddsområde för att kunna behålla sin karaktär. I planförslaget sydöstra hörn är det endast ett fåtal meter mellan den gata som i planförslaget kallas Vallastråket och Göta landsväg. Om Göta landsväg ändå möter den hårdgjorda gatan på det sätt som planförslaget innebär så bör krav ställas på hur mötet gestaltas när det gäller markbeläggning, plantering, möblering med mera. Det är en intrikat uppgift att få en småskalig landsväg med ålderdomlig karaktär att möta en storskalig stadsfront och Vallastråkets allé med hårdgjord gatumark. Stadsmuseet förordar att planen förses med hänsynsbestämmelse – f – för den del av Vallastråket som ligger mellan planförslaget huvudgata och Parkbryggan. Bestämmelse bör beskriva att hänsyn ska tas till Göta landsvägs lantliga och småskaliga karaktär.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet

Skönhetsrådet saknar en tydlig strategi för att de bebyggelseområdena som ingår i hela programområdet skulle få en variation i användning, gestaltning och gatustruktur. Här rekommenderade rådet de idéer som arkitektur- och stadsplaneringskritikern Jane Jacobs framförde på 1960-talet gällande den levande stadsdelen och en gatustruktur med alternativa vägar mellan punkt A och punkt B.

Rådet skulle också önska ytterligare en gång- och cykelförbindelse mellan Valla 1 och Valla gårde genom området där stadsradhusen placeras (område I) för att korta den norra lokalgatans slutna karaktär mot det befintliga området och skapa större flexibilitet i rörelsemönstret.

Rådet rekommenderar stadsbyggnadskontoret att väga fördelarna med den tydliga stadsfronten mot nackdelarna med skuggpåverkan i det täta området där de låga delarna så tydligt hamnat bakom de höga. Rådet uppskattar ambitionen att utforma huvudgator och sidogator efter olika principer.

Förfarandet efter den internationella tävlingen, där en bärande idé i tävlingsförslaget nu står fri att tolka i de olika utbyggnadsetapperna utan den vinnande arkitektens överinseende, gör att den stora visionen riskerar att urholkas. Avvägningen mellan lekfull variation och högljudd brokighet kräver stor omtanke och mycket möda. Skönhetsrådet menar att Valla 1 ligger farligt nära den senare polen. Enligt rådets mening bör Valla 1 få en övergripande koordinering för att de kvaliteter som visas ska bevakas och för att samordningen i senare skede ska kunna ske visavi de andra etapperna i utbyggnaden.

Många av de skisserade husen visar på kostsamma och oprövade byggtekniska och arkitektoniska val som måste efterföljas med en gedigen kvalitetssäkring. Den fortsatta processen måste säkerställa detta.

Skönhetsrådet anser även att planformens betydelse för buller inom området bör ses över.

Stadsbyggnadsnämndens råd för funktionshindersfrågor

Detta är ett stort projekt men det finns inga beställningar på bostäder enligt SoL och LSS.

Sophanteringen i fastigheterna bör lösas genom att sopnedkast finns i varje trapphus (via sopsug). Om detta inte är möjligt bör sophanteringen utformas på ett sådant sätt att både hushållssopor och skrymmande avfall (grovopor) kan lämnas i utrymmen som nås via inomhusförbindelse utan nivåhinder och hinder i form av tunga dörrar.

I båda fallen ska det vara användbart för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga eller andra funktionsnedsättningar. Väljs trots allt en lösning med kvittblivning av hushållssopor utomhus anser rådet att avståndet från entré till sopnedkastet inte bör överstiga 10 m.

Källsorteringsbehållare ska vara belägna högst 30 m från entré och placerade på så sätt att man naturligt passerar platsen. Hela anläggningen ska vara fullt tillgänglig för alla. Placeringen av kärlen får inte minska antalet parkeringsplatser som ligger 10 meter från entréer.

Rådet är negativt till hus i två plan, samt etagelägenheter och stadsradhus, eftersom de är olämpliga som bostäder för hushåll med rörelsehindrade familjemedlemmar. Husen bör byggas i minst tre plan så att hisskravet finns. Annars ska det finnas möjlighet att installera inomhushiss (vertikalhiss) med bibehållen god planlösning. Rådet avstyrker förskolor i två plan; om de ändå byggs, förutsätter rådet att hiss finns mellan planen.

Angöring och parkering ska kunna ske inom 10 m från entréer. Ramper får inte luta mer än 1:20 och ska utformas med vilplan och räcken i enlighet med byggreglerna. Man ska kunna gå direkt till gården från varje hus. Man ska inte behöva gå ut på gatan och sedan in till gården.

Parkeringsplatser för personer med funktionsnedsättning ska placeras intill hissar i garagen. Om möjligt bör garagen ha en höjd på 2.8 m så att också högre stationsvagnar som används av vissa rullstolsburna personer kan parkera där. Utrymnings säkerheten i garaget måste beaktas; om inte ett fullgott sprinklersystem anordnas bör garaget förses med en brandsäker sluss med hiss som går att använda vid brand.

Stockholm Business Region AB

Stockholm Business Region ställer sig positivt till förslaget. Det är positivt med nya bostäder, att området inte påverkas av buller från Årsta partihallar eller Årsta park, samt att lokalerna har förhöjda bottenvåningar. SBR rekommenderar att utbudet av lokaler blir av varierad storlek för att möjliggöra diversifierat utbud för att både stora och små företag ska kunna etablera sig.

Idrottsförvaltningen

Idrottsförvaltningen anser att det finns ett behov av en 11-manna konstgräs fotbollsplan och en fullstor idrottshall norr om Årstafältet. Både fotbollsplanen och idrottshallen bör placeras i närheten av planerad skola. Om plats för dessa idrottsanläggningar inte kan beredas inom området norr om parken måste plats reserveras inom den norra delen av den nu föreslagna parken.

En flytt av rugbyplanerna och uppförande av en likvärdig service- och klubbhusbyggnad, med en sammanhållen placering på Gubbängsfältet, måste vara genomförd och ianspråktagen innan rivning av rugbyplaner och byggnad på Årstafältet kan ske.

Förvaltningen har i olika sammanhang lyft fram betydelsen av att de idrotter som i dag bedriver sin verksamhet på Årstafältet måste kompenseras fullt ut när de försvinner från fältet och att detta måste klargöras tidigt i processen, inte minst att kompensationen kommer att genomföras på Gubbängsfältet. Utöver kompensation av idrottsytor som försvinner är det mycket angeläget att nya idrottsanläggningar tillkommer i eller intill nya stadsdelar. Närhet till bra möjligheter till motion och idrott är mycket väsentligt.

Övriga remissinstanser

Stockholm Vatten AB

Stockholm Vatten påtalar att samtliga fastigheter inom detaljplaneområdet kommer att kunna ansluta till vatten- och spillvattenledningsnätet. Detaljplanen påverkar samtliga VA-ledningar inom planområdet, samt en avloppskulvert, som måste läggas om i nya lägen. Viktigt att beakta skedesplaneringen och påverkan på hela ledningssystemet, även utanför planområdet. Den befintliga dagvattenreningsanläggningen påverkas, och en ny planeras av staden. All ledningsförläggning kommer att kunna ske i allmän platsmark, med plats ska beredas av Staden. Inom planområdet behövs inga ytor för pumpstationer eller dylikt.

Vattenförsörjning inom området kommer att utföras med rundmatning, samt drivas med högre tryck för att klara höjder upp till tretton våningar utan intern tryckstegring. En ny tryckstegringsstation kommer att placeras som ett friliggande hus utanför den aktuella detaljplanen.

Sprinkleranläggningar kommer inte kunna matas från två håll under utbyggnadstiden, och är därför inte en fullgod anläggning ur säkerhetssynpunkt.

Samtliga gator och fastigheter kommer att kunna anslutas till dagvattenledningsnätet. Infiltrationsanläggningar i gatumark är ej Stockholm vattens egendom. Dräneringsledningar i trädgröpar kan om möjligt anslutats till dagvattenledningsnätet, däremot utgör de ej en styrande förutsättning för ledningsnätets höjdsättning.

Fortum Distribution AB

Fortum Distribution påpekar att planförslaget medför att ett E-område erfordras för etablering av ny elnätstation, vilken föreslås inrymmas i kvarter E. Stadens magnetfältspolicy ska beaktas vid placeringen.

Planförslaget medför även att elledningsnätet kommer att behöva byggas ut. Det är inte tillräckligt att ansluta till befintligt elledningsnät vid Sandfjärdsgatan som planförslaget föreslår, utan ett nytt ledningsstråk behöver förläggas österut och ansluta till befintligt elledningsnät i Johanneshovsvägen.

AB Fortum Värme

Fortum värme har inget att erinra mot planen. De projekterar för fjärrvärme i området.

TeliaSonera Skanova Access AB

TeliaSonera Skanova Access AB har inget att erinra.

Svenska kraftnät

Svenska Kraftnät har ingenting att erinra mot upprättat förslag.

Naturskyddsföreningen (Stockholms Naturskyddsförening, Söderorts Naturskyddsförening och Naturskyddsföreningen i Stockholms län)

Föreningarna anser att en för stor del av Årstafältet tas i anspråk för bebyggelse. Bebyggelse på Årstälänken är acceptabelt, men inte på själva Årstafältet. Den allt hårdare förtätningen av Årsta hotar sambandet mellan Stockholms gröna kilar och innerstaden. En ekodukt bör läggas över Huddingevägen så att Årstafältet och Hemskogen binds ihop.

Föreningarna presenterar alternativ till bebyggelse på Årstafältet. Detta består av att man flyttar de närliggande industriområdena till andra industriområden, samt däckar över Huddingevägen. Då skapas nya ytor för bostadsbebyggelse, där även en del av de flyttade verksamheterna kan integreras.

Samhället måste planeras för kraftigt minskade utsläpp och minskad biltrafik. Stadsdelen bör byggas med 0-tillväxt när det gäller biltrafik. P-talet bör ligga på 0. Den utökade bebyggelsen riskerar att belasta både kollektivtrafiken och vägnätet.

Det saknas diskussion kring effekter av avloppsvattenfrågorna, som också är kopplad till miljökvalitetsnormsfrågan för kustvattnen. Viktigt att bevaka hur det påverkar det tillkommande avloppsvattnets möjligheter att nå god ekologisk status i aktuella recipienter. Planen tar inte upp frågan om hur man hanterar snö.

Naturskyddsföreningarna anser att en samlad miljökonsekvensbeskrivning behövs för hela exploateringen samt de enskilda detaljplanerna. De hänvisar till EG-direktiv och MKB-förordning. De anser det inte trovärdigt att göra gällande att Årstafältets omvandling enligt programmet inte skulle innebära betydande miljöpåverkan. De anser även att MKB behövs för kommande detaljplaner.

Det är viktigt att bevara de öppna naturytorna och det historiska kulturlandskapet. Exploateringen av Årstafältet innebär påverkan på naturvärden, bl a att torrbackar kommer att sprängas bort, eventuell påverkan på Årstaviken genom att öka andelen hårdgjorda ytor, påverkan på värdefull kulturmiljö, påverkan på rekreationsmöjligheterna för tusentals boende i området m.m.

Stora delar av Årstafältet har idag inte särskilt höga naturvärden i den mening att det t ex förekommer ett stort antal hotade arter, men den typ av natur som Årstafältet representerar, öppen mark, har blivit en bristvara i Stockholm. Den aktuella planen minskar de öppna ytorna och det försvårar för många arter som tidigare befolkade de öppna områdena. Det råder en missuppfattning om att s.k. trivialmarker med "lägre" naturvärden inte har bevarandevärde. Det är här den största sammanlagda förlusten görs.

I planområdet finns naturvärden i form av hagtornsträd- och buskar. Det bästa vore att de får stå kvar där de står och att bebyggelsen får anpassas till naturen istället för tvärtom. Det talas om att flytta på hagtornen till de delar av fältet som inte ska exploateras. Detta är något som vi vill varna för.

De relativt höga byggnaderna som kommer att omge fältet kommer att totalt förändra karaktären på det gamla kulturlandskapet och dess värden. Den tidigare "horisonten" försvinner.

Området bör bättre planeras för ekosystemtjänster. Årstafältet bidrar idag med en mängd ekosystemtjänster. Grönområden klassas här som mindre värdefulla trots att de tillför viktiga ekosystemtjänster. Föreningarna anser inte att Grönytefaktorn är ett likvärdigt alternativ till de naturvärden som försvinner. Grönytefaktorn är dessutom svår att förstå.

Friluftsförmedlarnas lokalavdelning i Enskede

Friluftsförmedlarnas lyfter följande punkter som viktiga.

- Betydelsen av att Valla å och dammen får det underhåll och den skötsel som krävs för att intentionerna i planen skall fungera.
- Betydelsen av att så kallade Mulle-dungar finns så att de som bedriver Mulleverksamhet finner plats för denna verksamhet.
- Betydelsen av att det blir möjligt att ta sig till Årstafältet från alla väderstreck med kommunala färdmedel.
- Betydelsen av att Årstafältet även i fortsättningen fungerar som en del i Hanvedenkilen.
- Betydelsen av att kulturskatten Göta landsväg bibehålles.

Friluftsförmedlarnas bilägger även sitt svar på remissen för Den gröna promenadstaden. Där lyfter de betydelsen av de grönområden som finns i Stockholm och vikten av att inte all iordningställs som parker. Friluftsförmedlarnas har tagit ställning för naturen, för vår rätt att vistas i den, njuta av den och bevara den.

Stockholms Handelskammare

Handelskammaren välkomnar planeringen för nya bostäder på Årstafältet. Det är viktigt att området får en god tillgänglighet med såväl kollektivtrafik som bil.

Sakägare enligt fastighetsförteckning

Stockholms kommun, exploateringskontoret

Yttrande redovisas under tidigare rubrik

Fortum distribution AB

Yttrande redovisas under tidigare rubrik

Trafikverket

Yttrande redovisas under tidigare rubrik

Länsstyrelsen i Stockholms län

Yttrande redovisas under tidigare rubrik

Privatpersoner (sakägare och övriga)

Privatpersoner

34 yttranden har inkommit från privatpersoner (varav 9 sakägare), som sammanfattas underrubriken *Privatpersoner, egenhändigt författade yttranden* nedan. Det har även kommit in en namnlista med 14 underskrifter, som redovisas under *Privatpersoner, namnlista*.

Privatpersoner, egenhändigt författade yttranden (sakägare och övriga)

Allmänt om planprocessen

Några få yttranden innehåller synpunkter på planprocessen. Flera anför att det är ett svek mot folket och inte demokratiskt att riva upp ett blocköverskridande beslut om landskapspark. Någon enstaka anser att Stockholm Stad inte har rätt att häva gällande plan.

Övergripande om förslaget

Flertalet av de som svarat har synpunkter av övergripande karaktär. 9 personer uttrycker att förslaget är bra och 16 personer är uttalat negativa till förslaget i sin helhet. Resterande uttrycker ingen generell åsikt om förslaget utan yttrar sig om olika sakfrågor. De som är positiva framför att Årstafältet borde bli en föregångare hur man bygger en attraktiv, intressant och tät stadsdel, att det är ett fantastiskt projekt och att det är bra att fältet bebyggs. De som är negativa anser att Årstafältet ska bevaras som landskapspark, att det är den finaste delen av Årstafältet som bebyggs och att det vore bättre att placera bebyggelsen på andra platser som exempelvis på ICA's fastighet, på Huddingevägen, mot Östberga och Södra länken.

Arkitektur och gestaltning

13 personer av de som svarat har lämnat synpunkter som rör bebyggelsens utformning. Bland de som kommenterat områdets utformning vill flera att kvarteren blir mer slutna, några vill se mer varierad utformning, och andra tycker tvärtom att bebyggelsen är för flack och osammanhängande. Flera framhåller att Årsta snarare än Valla gårde borde vara förebild för den nya bebyggelsen. De som är positiva till områdets arkitektur tilltalas av byggnadernas lekfullhet och variation och att kvarteren är tydliga. Områdets exploateringsnivå har kommenterats av flera; några efterlyser en högre täthet med tanke på bostadsbristen och är positiva till inslag av byggnader upp till 20 våningar. Andra är tvärtom kritiska till bebyggelsens höga skala och påpekar att byggnaderna mot parken riskerar att skymma ljus och sikt och skapa en upplevelse av muromgärdad gård.

Gator och trafik

5 personer har lämnat synpunkter på trafikfrågor. Flera befärar att bussarna inte kommer att få plats längs Johanneshovsvägen och vid Gullmarsplan när hela Söderort är utbyggt. En helhetslösning för kollektivtrafiken för hela området efterlyses, som även inkluderar tvärbanan. Flera kommenterar parkerings- och cykelparkeringstalet; några tycker att det är glädjande att området planeras för cykel, andra tycker att det inte går att förbise bilens betydelse. Några ifrågasätter hur de boende ska kunna ta sig genom Valla gårde och den nya bebyggelsen för att ta sig till tvärbanan, Årsta och till parken.

Teknisk försörjning

5 personer har lämnat kommentarer som rör grundläggningsförhållanden på Årstafältet. Några befarar att det kommer visa sig vara svåra grundläggningsförhållanden, andra påpekar att det är svårt och dyrt att bygga i lera och att den höga grundvattennivån är problematisk. Någon enstaka hänvisar till SGI:s och SMHI's analys 2011 för Stockholms län, där planområdet är utpekad som ett riskområde för skred och ras.

Hälsa och miljö

5 av svaren rör hälso- och miljöeffekter av Årstafältets utbyggnad. Flera framhåller naturens betydelse för vår fysiska och psykiska hälsa, och någon vill att förväntade folkhälsoeffekter ska ingå i planbeskrivningen. Det finns även enstaka som framhåller betydelsen av att enbart fiberoptik ska användas vid en framtida utbyggnad, för att minska strålningsrisker. Bland de som kommenterat miljöfrågor varnar några för att de höga bygganderna kan orsaka vindtunnlar, och att den förorenade luften från Essingeleden kan ledas upp i området. Det har även framförts önskemål om att det ska tas fram en MKB för området.

Olägenheter för grannar och övrigt

Några enstaka har framhållit olägenheter för de boende i Valla gårde, som att utsikten förstörs och att värdet på lägenheten riskerar att minska på grund av den nya bebyggelsen. Det finns även de som ifrågasätter hur solstudierna är gjorda, och befarar att den nya bebyggelsen kommer att skugga de befintliga byggnaderna i Valla gårde mer än vad som redovisas.

I övrigt har några enstaka lyft frågor som inte berör planområdet, som önskemål om att golfen ska bevaras i parken. Någon påpekar att planområdet till största delen sker i stadsdelen Östberga, att det saknas information om närhet till Östbergaskolan och att gränsen för var innerstaden slutar inte är markerad i handlingarna. Slutligen frågar sig någon vad som händer med Göta landsväg när området bebyggs. Det finns även några som har önskemål om fler kulturbyggnader och föreslår ett fredsmuseum och ett fredsmonument på fältet, andra framhåller vikten av att en skola planeras in tidigt i processen och någon efterlyser ett nytt badhus med motionshall.

Privatpersoner, namninsamling

Nina Hjärpe
Sturevägen 5, 8 tr
177 56 Järfälla

Det har kommit in en namninsamling med totalt 14 namnunderskrifter. I brevet uttrycks önskemål om att bevara vegetationen på Årstafältet i sin helhet, särskilt alla träd. Trädens betydelse för livsglädje, trivsel och för syret framhålls, både för människor och även djur.

Intresseföreningar, övriga

Cykelfrämjandets stockholmskrets

Cykelfrämjandets storstockholmskrets (CF) är positiva till stadsutvecklingen av Årstafältet och är väldigt glada till att det ska bli en cykelstadsdel. De ser också positivt på att staden har tagit ett sådant bra initiativ att skriva ett gediget dokument om cykelplaneringen, för detta stora område med ytterligare hänsyn till omgivande områden. De lyfter följande frågor:

- Helhetstanken är beroende av att broar och breddningar ska ske på ett antal ställen, även utanför Årstafältets område. För att man redan från start ska välja cykeln när man flyttar in i området är förutsättningen att allt är utbyggt.
- Tvärbanan med ökad turtäthet kommer att ge längre rödtider, hur ska man främja cyklister i denna fråga?
- För att främja cyklande i alla åldrar och speciellt barn bör cykel få tas med på tvärbana, buss och pendeltåg.
- Cykelparkeringar (p-tal) för skola, handel, kollektivtrafikpunkter, idrottsanläggningar och arbetsplatser är låga.
- Snygga exempel på parkeringar från Malmö som visuellt visar volymen på bil vs. cykel som kan ha en bildlig fördel på markanvändning.
- Hoppas på tillräckliga cykelställ så att det inte blir en stökig utemiljö och tydlighet vart man ska parkera cykeln på allmänna platser.
- Vad ska bredden på de olika huvudstråken vara? Har man tagit bredd för lastcyklar och cykelvagnar?

Ecklinville AB (Ebab)

De anser att kvarter G:s exploatering, mätt i ljus BTA, är inte längre jämt fördelad i enlighet med erhållna markanvisningar. Exploateringen bör fördelas annorlunda över fastigheten, t.ex. på ett hörn, för att uppnå bättre solvärden och möjliggöra upplevelsen av en rymlig och ljus innergård. Det finns problem med kvarterets parkering, varför en minskad exploatering föreslås för Einar Mattssons del.

Nätverket Årstafältet!

Nätverket ifrågasätter helt pågående utredning om bebyggelse på Årstafältet. Utredningen följer inte det beslut som fattades i kommunfullmäktige 2006 och bör därför ogiltigförklaras. De kräver att arbetet med att utveckla landskapsparken omedelbart återupptas för att den enligt genomförandebeslutet i DP 93045 ska hinna stå klar 2016. De ifrågasätter markanvisningar på Årstafältet och Årstalänken trots att DP 93045 fortfarande gäller och inte ersatts med ny lagakraftvunnen detaljplan.

Med anledning av pågående utredning för nya detaljplaner som ska ligga till grund för att riva upp den beslutade och antagna detaljplanen DP 93045 yrkar Nätverket Årstafältet! på en muntlig förhandling med ansvariga politiker enligt Europakonventionens artikel 6.

Årstafältet med dess strategiska placering mitt i Stockholms södra närförorter är det sista stora sammanhängande gårdet som finns kvar i söderort. År 1994 togs inriktningsbeslut om att bevara Årstafältet för att säkerställa en hållbar grönstruktur i söderort parallellt med en massiv förtätning. Efter långsiktigt och samlat utvecklingsarbete med enighet över partigränserna, antogs år 2000 den detaljplan som anger att Årstafältet inklusive Årstalänken skall förädlas till en landskapspark enligt DP 93045.

Redan i slutet av 90-talet konstaterades att medborgarna i söderort lider mest brist på högkvalitativa grönområden för rekreation. Landskapsparken på Årstafältet skulle hjälpa till att minska denna snedfördelning och göra Stockholm med jämlikt ur denna aspekt.

Att skrota landskapsparken och istället bygga en stadsdel med en mindre stadspark för den nya stadsdelen påverkar boendemiljön för boende i söderort på ett sätt som inte kommer kunna repareras i framtiden utan påverkar ytterligare till att göra Stockholm till en mer ojämlig stad att leva i. I en växande stad med uttalade gröna ambitioner måste landskapsparken behållas och utvecklas för att kunna ta emot ett större antal besökare från den starkt förtätade omgivningen.

Kommunfullmäktige beslutade 2006 att utreda ny bebyggelse "vid" Årstafältet – inte "på" Årstafältet "i" den nyss detaljplanerade antagna landskapsparken, antagen i en blocköverskridande enighet så sent som 2000. År 2007 stoppades all utveckling av landskapsparken.

Nätverket är kritiskt till att följande inte redovisas i samrådsunderlaget:

- att det finns en gällande detaljplan vars genomförandetid pågår fram till 2016. Det står då motsägelsefullt att Årstafältet är en del i förverkligandet av vision 2030 med bostäder för en växande befolkning, service och en upplevelsepark i söderort.
- att DP 93045 är sammankopplad med den nyexploatering som gjorts i närområdet sedan slutet av 1990-talet.
- att det sedan 2001 tillkommit flera nya planer gällande förtätning i närområdet och att detta snarare stärker behovet av ett väl tilltaget rekreatiomsområde enligt den beslutade landskapsparken för att tillgodose boende med tillgång till nära rekreation även i det framtida förtätade söderort.
- nya fakta i risker om markförhållanden som framkommit i utredningar framtagna av SMHI och SGI som pekar ut Valla gårde som riskområde för framtida erosion.
- att det inte finns någon aktuell utredning som visar att snedfördelningen av rekreatiomsområden i Stockholm har ändrats till fördel för boende i söderort. Varför Årstafältet lämpar sig bäst att exploatera och bli den första större parkmark som staden skall bebygga.
- någon grönkompensation för den parkmark som skulle komma att tas i anspråk för den planerade bebyggelsen. När Årstastråket planerades gällde att Årstafältet samt Årstälänken skulle planeras som landskapspark och att detta utgjorde en förutsättning för förtätningarna i Årsta och dess närmaste omgivningar.

Nätverket Årstafältet! företräder drygt 5 500 personer som skrivit under deras namninsamling för en fortsatt utveckling av landskapsparken på Årstafältet i enighet med DP 93045.

Samfundet S:t Erik Stockholm

Samfundet S:t Erik anser att planen måste omarbetas. Det nya bebyggelseområdet innebär att ett av stadens fält, med högt värde vad gäller landskapsbild och friluftsliv, försvinner.

För att den kommande stadsparken inte bara ska vara en tillgång för den nya stadsdelen, och för att den i någon mån ska kunna ersätta de värden och det brukande det öppna fältet idag har, krävs en mer tydlig struktur för de gröna stråken som leder in i området från omgivningarna. Den nya stadsdelens stadsmässiga karaktär och höga exploatering kommer att stå i skarp kontrast till den omgivande bebyggelsen hus i park och naturmark. Ett grundkrav för att stadsbyggnadsprojektet ska lyckas, och för att den nya stadsdelen inte ska avläsas som en avskild enklav, är att gaturummen, karaktärsmässigt och funktionellt kopplar den omgivande grönstrukturen till den nya stadsparken.

Samfundet vill i detta sammanhang hänvisa till den av Staden angivna principen för stockholmsstråken i Den gröna promenadstaden. Den höga exploateringen och tätheten i den förslagna planen måste balanseras av bredare gröna parkgator i nord sydlig riktning, som radiellt leder in till den nya parken. Göta landsväg utgör ett synnerligen viktigt stråk för förståelsen av Stockholms framväxt och äldre historia. Det är av stor vikt att landsvägen jämte stenvalvsbron ges en mer generös infattning. Därför bör kvarter C och D dras tillbaka.

Svenska turistföreningen Stockholmskretsen

Kompensation krävs för Stadens exploatering av Årstafältets grönområde, och även för att öka den kvarvarande stadsparkens attraktivitet. Närliggande Hemskogen och Solbergaskogen ska göras till två naturreservat, för att i viss mån kompensera bortfallet av grönområde. Detaljplanen Valla 1 och övriga planer i närområdet ska anpassas till att bli så "gröna" som möjligt med träd, planteringar, gång- och cykelvägar, gröna tak m.m., så att kontakten med bl.a. Årsta och Årstaskogen inte bryts. Östbergavägen genom blivande stadsparken ska antingen stängs av, eller ledas ner i tunnel, eller förses med en rejäl ekodukt. Huddingevägen ska flyttas ett 50-tal meter österut närmare industriområdet, så att naturmarken här istället kan läggas till den blivande stadsparken.

YIMBY

YIMBY stödjer förslaget fullt ut med förhoppningen att det blir startskottet för ett helt nytt stadsbyggnadsparadigm i Stockholm. Den tillkommande bebyggelsen kommer genom sin sammankopplande gatustruktur och extroverta bebyggelse skapa en effektiv och attraktiv länk mellan det befintliga Årsta och Årstafältet. Den finskaliga gatustrukturen i kombination med bebyggelsens öppna karaktär ut mot gatorna och den relativt höga exploateringen medger ett vitalt gatuliv, vilket är mycket positivt för områdets sociala hållbarhet och attraktivitet.

Martin Schröder
planchef

Anna Forsberg
planarkitekt